

PERHENEUVOLAN EROPALVELUT

-perheneuvolan työntekijöiden kertomuksia kokemuksistaan työskentelystä
erovanhempien kanssa

Helsingin yliopisto

Valtiotieteellinen tiedekunta

Maisteritutkielma

Lasten ja perhepalveluiden sosiaalityö

01.11.2020

Eija Säisänen

Tiedekunta – Fakultet – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Koulutusohjelma – Utbildningsprogram – Degree Programme Sosiaalitieteiden tiedekunta	
Tekijä – Författare – Author: Eija Säisänen			
Työn nimi – Arbetets titel – Title PERHENEUVOLAN EROPALVELUT- perheneuvolan työntekijöiden kertomuksia kokemuksistaan työskentelystä erovanhempien kanssa			
Oppiaine/Opintosuunta – Läroämne/Studieinriktning – Subject/Study track Lasten- ja perhepalveluiden sosiaalityö			
Työn laji – Arbetets art – Level Maisteritutkielma		Aika – Datum – Month and year 01.11.2020	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 65
Tiivistelmä – Referat – Abstract <p>Tässä tutkimuksessa tarkastellaan perheneuvolan työntekijöiden kertomuksia kokemuksistaan eroperheille tarjottavista palveluista, sovittelun kaltaisista käytänteistä, osaamisestaan perheiden kanssa työskentelyssä ja perheneuvolan eropalvelujen sijoittumisesta alueellisesti tarjolla oleviin eropalveluihin. Tutkimuksellani pyrin saamaan tietoa siitä, minkälaista osaamista eroperheiden kanssa perheneuvolassa työskentelevät kertovat tarvitsevansa, minkälaiset tekijät määrittävät perheneuvolan erotyötä sekä sitä, millä tavalla palvelua olisi tarkoituksenmukaista kehittää, jotta palvelu mahdollisimman hyvin ja oikea-aikaisesti vastaisi eroperheiden tuen tarpeita. Aihe on tärkeä, sillä eroperheille tarjottavan tuen määrä ja laatu vaikuttavat nyt ja tulevaisuudessa merkittävästi siihen, kuinka tasapainoisen kasvuympäristön vanhemmat kykenevät lapsilleen eron jälkeen luomaan. Erilaisten lapsiin liittyvien asioiden sopimisen lisäksi eroperheen kanssa työskentelyn tavoitteena on huomioida lapsen etu vanhemmuutta tukemalla.</p> <p>Maisteritutkielmani aineisto koostuu viiden Etelä-Suomessa sijaitsevan kunnan perheneuvolan työntekijän haastattelusta. Kaikki työntekijät työskentelevät saman kunnan perheneuvolassa, jossa heidän työnkuvaansa kuuluu koulutuksesta ja aiemmasta työkokemuksesta riippumatta eroperheiden kanssa sosiaalihuoltolain (1301/2014) 26 §:n mukainen kasvatukseseen ja perheneuvontaan liittyvä työskentely. Haastattelumenetelmänä on käytetty puolistrukturoitua teemahaastattelua ja tutkimuksen analyysimenetelmänä aineistolähtöistä sisällönanalyysiä.</p> <p>Tutkimustulosten mukaan perheneuvolan eroperheille tarjolla olevat palvelut muodostuvat yksittäisten työntekijöiden aiemman työkokemuksen ja koulutuksen mukaisesti. Haastatteluissa työntekijät kertovat erityisesti itsellään olevista valmiuksista varmistaa lapsen edun toteutuminen työskentelyssä. Perheneuvolassa käytössä olevia työmenetelmiä ei tutkimuksen tulosten mukaan ole mallinnettu, minkä lisäksi työntekijät kertovat kokevansa epätietoisuutta muiden eropalveluja alueella tuottavien tahojen työn sisällöistä ja yhteistyön mahdollisuuksista. Tutkimuksen mukaan perheneuvolan työntekijät tiedostavat palvelujen, yhteistyön ja työskentelyssä käytettävien menetelmien kehittämisen tarpeen, mutta puutteet osin sekä tiedollisessa, taidollisessa, lainsäädännöllisessä että ammattieettisessä erityisosaamisessa ja organisaation kehittämisen rakenteissa eivät tue eropalvelujen saattamista paremmin eroperheiden tuen tarpeiden mukaisiksi. Tutkimustulokset ovat yhteneväisiä aiemmin tehtyjen tutkimusten osalta eropalvelujen pirstaloituneisuudesta ja perhesovitteluun kehitetyn yhtenäisen mallin hyödyntämättä jättämisestä kansallisella tasolla, eikä kokonaisvastuuta alueellisten eropalvelujen tuottamisesta tai kehittämisestä ole määritelty minkään yksikön vastuulle.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords: Ero, eropalvelut, sosiaalityön osaaminen, konflikti, sovittelu.			
Ohjaaja tai ohjaajat – Handledare – Supervisor or supervisors: Eveliina Heino			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto, Helda (opinnäytteet), E-Thesis			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Sisällysluettelo

1 JOHDANTO.....	4
2 ERO JA PERHEIDEN KANSSA TYÖSKENTELY	6
2.1 Erotilanteen vaikutukset vanhempiin	6
2.2 Erotilanteen vaikutukset lapsiin	9
2.3 Eropalveluiden hajanaisuus Suomessa.....	11
2.4 Aiempi tutkimus eroperheiden kanssa työskentelystä.....	13
3 SOSIAALIALAN OSAAMINEN JA SOVITTELUKÄYTÄNTEET.....	15
3.1 Osaaminen	15
3.2 Sovittelu konfliktin ratkaisumenetelmänä	21
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	25
4.1 Tutkimustehtävä.....	25
4.2 Tutkimusaineiston keruu teemahaastatteluin.....	26
4.3 Aineiston analyysimenetelmänä laadullinen sisällönanalyysi	28
5 PERHENEUVOLAN TYÖNTEKIJÖIDEN OSAAMINEN EROPALVELUISSA	31
5.1 Lapsen etu.....	31
5.2 Ammattietiikka	36
5.3 Lainmukaisuus	39
6 PERHENEUVOLAN EROTYÖTÄ MÄÄRITTÄVÄT TEKIJÄT	41
6.1 Erotyön määrittelemättömyys.....	41
6.2 Menetelmien sisällöllinen vaihtelu	45
6.3 Palvelujen ja yhteistyön kehittämisen tarve.....	49
7 POHDINTA	54
LÄHTEET.....	57
LIITTEET	66
Liite 1. Haastattelukysymykset.....	66
Liite 2. Tutkimusesite	67
Liite 3. Suostumuslomake	69

1 JOHDANTO

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan perheneuvolan työntekijöiden kertomuksia kokemuksistaan eroperheille tarjottavista palveluista, sovittelun kaltaisista käytänteistä ja heidän osaamisestaan perheiden kanssa työskentelyssä. Tutkimuksellani pyrin saamaan tietoa siitä, minkälaista osaamista eroperheiden kanssa perheneuvolassa työskentelevät kokevat omaavansa, minkälaiset tekijät määrittelevät erotyötä sekä sitä, millä tavalla palvelua olisi tarkoituksenmukaista kehittää, jotta palvelu vastaisi eroperheiden tuen tarpeita. Aihe on tärkeä, sillä eroperheille tarjottavan tuen määrä ja laatu vaikuttavat siihen, kuinka tasapainoisen kasvuympäristön vanhemmat kykenevät lapsilleen eron jälkeen luomaan (Salo 2011, s. 115). Erojen vaikutukset yhteiskunnallisesti ovat merkittävät ja niistä aiheutuvat kokonaiskustannukset kuormittavat sekä tulonsiirtoon että palvelujärjestelmiin liittyviä instituutioita (Koskela 2012, s. 19; Parkkisenniemi 2017; Oikeusministeriö 2012, s. 16). Erilaisten lapsiin liittyvien asioiden sopimisen lisäksi eroperheen kanssa työskentelyn tavoitteena on huomioida lapsen etu vanhemmuutta tukemalla.

Kiinnostukseni erovanhempien asemaan eri palveluissa on lähtenyt liikkeelle omasta erotilanteestani ja sen jälkeisen yksinhuoltajavanhemmuuteni arjen kokemuksista. Mielenkiintoa aihetta kohtaan on lisännyt työskentelyni sosiaalityöntekijänä palvelutarpeen arvioinnissa, jossa yhä enemmän selvitellään erotilanteiden vaikutuksia ja lasten asemaa perheen kriisitilanteessa. Suoritin sosiaalityön aineopintojen harjoittelun pitkän työkokemuksen omaavan sosiaalityöntekijän työparina olosuhdeselvitysprosesseissa. Olosuhdeselvitykset olivat myös aiheena kandidaatin tutkielmassani. Sosiaalityöiden maisteriopintojen käytäntötutkimuksen ja lapsiperheiden palveluissa toteutetun työkokemukseni myötä koin tärkeäksi tarkastella ennaltaehkäisevien eropalveluiden tilaa, jotta tutkimustuloksiani voitaisiin hyödyntää eropalveluiden kehittämisessä. Lapsen asema ja hyvinvointi jää pahimmillaan vanhempien keskinäisten riitojen taakse, aiheuttaen lapsille suhteetonta kärsimystä ja vakavaa oireilua (Hämäläinen 2011; Koiso-Kanttila 2009; Karttunen 2010; Råman 2019).

Aiemmin toteutettujen tutkimusten (Råman 2019; Salo 2011; Hilli 2018; Alppivuori 2017; Haavisto ym. 2014, Yliruka ym. 2018) perusteella on havaittu, että erotilanteet luovat haasteita yhdenmukaisten tavoitteiden asettamiselle ja yhteistyölle eri toimijoiden

kesken. Yhteinen tavoite on tarjota kaikille asiakkaille yhtäläisiä palveluja, joka vaatii eri organisaatioiden palvelujen ja työntekijöiden työssään käyttämien menetelmien saattamista tasalaatuisiksi. Sekä avioliittolain (1929/234) viidennen luvun että sosiaalihuoltolain (2014/1301) neljäntoista pykälän mukaisesti kuntien on kuitenkin tarjottava perheasioiden sovittelijan tukea vanhempien pyynnöstä silloin, kun perheessä esiintyy ristiriitoja. Pienissä kunnissa perheasioiden sovittelupalvelu on myös ostettu ulkopuoliselta taholta, mikä ei kuitenkaan poista kunnan järjestämisvastuuta.

Alueellisesti palvelutarjonnassa eroa harkitsevien, erotilanteessa olevien tai jo eronneiden vanhempien osalta on selkeästi nähtävissä palvelukokonaisuuksien pirstaleisuus ja kuntakohtaiset eroavaisuudet (Bildjuschkin 2018, s. 9). Haavisto (2018) tuo esille, että avioliittolaissa (1929/234) perheasioiden sovittelua koskeva sanamuoto jättää edelleen tulkinnanvaraa palvelujen järjestämiseen, vaikka varsinaista perheasioiden sovittelua tulisi aina toteuttaa siihen koulutuksen saaneiden työntekijöiden toimesta ja yhtenäisen mallin mukaisesti. Tämä voi olla yksi syy palveluiden valtakunnalliseen hajanaisuuteen. Eropalvelut ovat lisäksi huonosti erotilanteessa olevien vanhempien tiedossa ja saatavilla, eikä niitä ole myöskään selkeästi osoitettu kuuluvaksi mihinkään yksikköön kuntien peruspalveluissa (Alppivuori 2017, s. 10; Säisänen 2019). Inkilän ja Paavilaisen (2013, s. 160) mukaan eropalvelujen hajanaisuudesta kertoo myös etävanhemman asemassa olevien isien kokemukset. Vanhempien erotilanteessa esille tulevaa moninaista tuen tarvetta ei aina ole tarpeeksi kyetty huomioimaan yhteiskunnan ennaltaehkäisevissä peruspalvelujärjestelmissä. Ilmiö tulee Bildjuschkinin (2018) mukaan esille siten, että yhä useampi vanhempi hakee tukea vanhempien välisiin ristiriitatilanteisiin tai lasten psyykkiseen pahoinvointiin eron jälkeen. Myös lastensuojeluilmoituksissa näkyy viranomaistahojen kasvava huoli lasten asemasta ja lapsen edun huomiotta jättämisestä vanhempien erotilanteissa. (Bildjuschkin 2018, s. 13.)

Maisteritutkielmani jakautuu seitsemään eri lukuun. Johdantoluvun jälkeen luvussa kaksi esittelen aiempaa tutkimusta erosta ja sen vaikutuksista vanhempiin ja lapsiin. Luvussa kolme kuvaan sosiaalialan työssä vaadittavaa osaamista ja sovittelua konfliktin ratkaisumenetelmänä vanhempien riitatilanteessa. Luvussa neljä esittelen tutkimustehtävää, tutkimusprosessia, teemahaastatteluja ja niiden toteutusta aineistonkeruumenetelmänä, aineiston analyysiä sekä tutkimukseen liittyviä eettisiä kysymyksiä. Luvussa viisi ja kuusi esittelen tutkimusaineistostani saadut keskeiset

tulokset. Pohdintaosuudessa, eli luvussa seitsemän, vertailen tutkimustuloksiani aiempaan tutkimukseen ja tuon esille omia ehdotuksiani siitä, miten eropalveluita tulisi alueellisesti kehittää.

2 ERO JA PERHEIDEN KANSSA TYÖSKENTELY

2.1 Erotilanteen vaikutukset vanhempiin

Parisuhteen päättymisen ja eron yhteiskunnallinen merkitys perheelle on merkittävästi muuttunut 1800-luvun lopulta tähän päivään. Tarkastelujakson alussa perhe määriteltiin yksiköksi, joka kykeni turvaamaan yhteiskunnallista eheyttä, ja jonka säilyvyyttä ero uhkasi. 2000-luvulla ero käsitetään usein vanhempien parisuhteeseen liittyväksi hyväksytyksi päätökseksi, jonka jälkeen uudelleenjärjestelyjä vaativat lähinnä lasten elämään liittyvät asiat. (Castren ym. 2019, s. 356.) Yhä useammin perhe myös määrittellään yksilön kokemien henkilökohtaisten tunteiden perusteella, jolloin suhteiden emotionaalinen sisältö ja tyydyttävyyys on korostunutta (Eerola & Pirskanen 2018, s. 7). Lapsiperheissä eron sosiaalinen hyväksyttävyyys ei ole niinkään ajankohtainen huolenaihe enää 2000-luvulla, vaan sen sijaan kiinnitetään huomiota vanhempien kykyyn ja mahdollisuuksiin löytää erolle molempia osapuolia tyydyttävä perustelu (Maksimainen 2010, s. 77). Erityisesti kykyä välttää erotilanteen lapsiin kohdistuvia negatiivisia vaikutuksia pidetään yhteiskunnallisesti hyvän eron kriteerinä (Castren ym. 2019, s. 356). Erotilanne voidaan tietyissä tilanteissa käsittää myös positiivisena tapahtumana. Esimerkiksi perheväkivaltatilanteissa ero ja sen jälkeinen elämäntilanne voi olla myönteinen muutos kaikille perheenjäsenille. (Koskela 2012, s. 19.)

Ero ja sen käytännön toteutus on aina tiukasti sidoksissa kunkin maan perheoikeudelliseen lainsäädäntöön, parisuhteen osapuolten yhteiskunnalliseen asemaan, uskonnollisiin näkökulmiin ja vallitseviin kulttuurisiin käsityksiin. Vanhempien arki muodostuu parisuhteen aikana yhteisten käytäntöjen pohjalle, jotka on järjestettävä uudelleen yhteiselämän loputtua. Kun yhteinen arki päättyy, erotilanne voi osoittautua raskaaksi prosessiksi. Juridisesti erojärjestelyt ovat nykyään helppo toteuttaa, mutta sosiaalisesti ja psyykkisesti eron läpikäyminen voi vaatia paljon työskentelyä. (Kiiski 2011, s. 18–19.)

Perheiden rakenteet ja muodot ovat moninaistuneet. Tällä tarkoitetaan sitä, että yhä useammin perheet poikkeavat eri tavoin heteroseksuaalisen ydinperheen normista (Moring 2013, s. 12). Perherakenteiden moninaistumisen ohella toinen selkeä perheiden dynamiikkaan vaikuttava suuntaus on vaikeus mieltää parisuhde pysyvänä yksikkönä. Lisäksi perhe-elämän ulkopuolelta tulevat paineet, kuten työn ja perhe-elämän yhteensovittamisen haasteet, voivat aiheuttaa vaikeuksia suoriutua samanaikaisesti sekä parisuhteeseen että perhe-elämään liittyvistä velvoitteista. (Kiiski 2011, s. 25.) Kalmjin & Monden (2006) esittävät avioeron vaikuttavan kielteisesti osapuolten henkiseen hyvinvointiin ja mahdollisuuksiin saada sosiaalista tukea. Toisaalta heidän mukaansa terveydentila voi myös kohentua parisuhteen päättymisen jälkeen, mikäli parisuhde on koettu negatiiviseksi.

Jallinoja (2000) on tarkastellut erotilannetta kahden erilaisen näkökulman kautta. Toisessa erotilanne näyttäytyy murhenäytelmänä, jossa suurinta osaa näyttelee toisen osapuolen hylätyksi tulemisen kokemus. Toisen näkökulman mukaan eron jälkeen edessä voidaan nähdä olevan myös uusia, positiivisia mahdollisuuksia. Niistä yksi voi esimerkiksi olla uuden, aiempaa paremman parisuhteen löytyminen. Eron aiheuttama hylkäämiskokemus voi olla huomattavasti traumaattisempi niille, jotka kokevat eroavansa tilanteessa, jossa haluaisivat vielä suhdetta jatkaa. Sen sijaan onnellisuutta saattavat kokea ne eron osapuolet, jotka ovat jo pitkään suhteen päättämistä pohtineet ja valmistelleet. (Jallinoja 2000, s. 149–184; Kontula 2009, s. 121.)

Kiisken (2011, s. 37) ja Koskelan (2012) mukaan parisuhteen osapuolet kokevat erotilanteen pääsääntöisesti henkisesti raskaana ja hankalana. Yhdysvalloissa Knoxin ja Corten (2007) tutkimus myötäilee myös edellä mainittua; tutkimukseen osallistuneista 72,7 % eroperheen vanhemmista koki erotilanteen haastavaksi. Lisäksi tutkimuksen mukaan naiset ovat erotilanteessa kokeneet miehiä useammin alakuloisuutta ja pelkoa tulevaisuudesta. Toisaalta naiset ovat miehiä useammin kertoneet helpotuksen tunteista tilanteessa, jossa eropäätös on pitkän harkinnan jälkeen tehty. Miehillä depression esiintyvyys lisääntyy avioeron jälkeen. (Knox & Corte 2007, s. 79–90). Samoin Yhdysvalloissa Sakraidan tutkimukseen (2008) osallistuneista eronneista naisista yli 90 % kertoo kokemuksestaan, että erotilanne ja parisuhteen purkaminen on ollut kaikista elämän kriisitilanteista ongelmallisimman (Sakraida 2008, s. 869–887). Erotilanne voidaan nähdä vaikutukseltaan akuuttina hätätilanteena, joka tyypillisesti aiheuttaa ihmisen

suoriutumis- ja sopeutumiskyvyn laskua (Henriksson & Lönnqvist 2014). Kiiski (2011, s. 100–102) toteaa, että pitkään jatkunut erotilanne voi aktivoida häpeän ja syyllisuuden tunteita, jotka mahdollisesti vaikuttavat erotilanteesta selviytymiseen. Pitkittyneissä ja vaikeissa huoltoriitatilanteissa on tyypillistä, että vanhemmat eivät kykene kompromisseihin vaatimuksissaan tai näkemyksissään (Parkkisenniemi 2017; Donner 2006; Väyrynen 2008, s. 7).

Avioero vaikuttaa erovanhempiin monella eri tavalla. Ervasti ja Nylund (2014) esittävät, että ero etenee vaiheittaisena prosessina, jonka kesto on keskimäärin vähintään kahdesta kolmeen vuotta. Ero kokonaisuutena voidaan jakaa emotionaalisiin, oikeudellisiin, taloudellisiin, vanhemmuuteen liittyviin, sosiaalisiin ja psykologisiin prosesseihin, jotka kaikki etenevät ajallisesti rinnakkain. Edellä mainitun prosessijaottelun lisäksi eron vaiheita voidaan tarkastella emotionaalisen vaihekuvauksen mukaisesti siten, että sekä emootiot, roolit ja rutiinit nähdään erillisinä toisistaan. (Emt. s. 423–424.)

Ristiriidat liittyen parisuhteeseen ja vanhemmuuteen ovat erotilanteessa varsin yleisiä vanhempien yhteistoimintakykyä heikentäviä tekijöitä. Vanhemmilla ongelmia tuottaa erityisesti vaikeus erottaa eron jälkeen jatkuva vanhemmuus parisuhteesta. (Väyrynen 2008, s. 7.) Parisuhteen päättämisen aiheuttamien tunteiden käsittelemättä jättämisellä ja lasten asioista puhumisen vaikeudella on nähtävissä suora yhteys toisiinsa. (Auvinen 2002, s. 292). Vanhemmat kokevat erotilanteen kriisinä, joka aiheuttaa elämään tasapainottomuutta ja turvattomuuden tunnetta. Kriisitilanne pakottaa ihmisen tarkastelemaan kriittisesti omia arvojaan ja muokkaamaan niitä uudelleen. Erotilanteessa kriisi on toisen ihmisen aiheuttamaa, mikä ulkoiseen ja aineelliseen uhkaan verrattuna vaikuttaa itsetuntoon haavoittavammin. (Ranssi- Matikainen 2012, s. 92–93 ja 94; Poijula 2007, s. 28.)

Erilaiset näkemykset eroon liittyen voivat huoltajuuskiistan aikana kärjistyä tavoitteellisiin toimiin entisen puolison vahingoittamiseksi, joko taloudellisesti tai henkisesti. (Auvinen 2002, s. 114; Donner 2006). Aiempien tutkimusten (esim. Nikupeteri 2016, s. 40; Kiiski 2011, s. 37) mukaan jätetyksi ja haavoitetuksi tulleen osapuolen kyky tuoda esille ja käsitellä tunteitaan voi olla hankalaa ja joskus näyttäytyä erotilanteen seurauksena jopa väkivaltaisena käyttäytymisenä. Kiiskan (2011) mukaan erityisesti eron suunnittelu- ja toteutusvaiheessa on havaittu kasvavaa

parisuhdeväkivallan riskiä (Kiiski 2011, s. 37). Väkivallan esiintymisessä on erityisen tärkeää ymmärtää, havaita ja tulkita erotilanteen jälkeen mahdollisesti jatkuvia väkivallan tunnusmerkkejä. Perheen kanssa erotilanteessa työskentelevän tulee pyrkiä tunnistamaan tilanteita, joissa aiemmin väkivaltaa kokenut uhri on ehdollistunut antamaan periksi, mukautumaan ja tekemään kompromisseja väkivallalta välttyäkseen. Sovittelutilanteessa tällainen epätasa-arvoinen lähtökohta voi luoda jo lähtökohtaisesti etulyöntiaseman väkivaltaa aiemmin käyttäneelle. Erotilanteessa ilmenevien muiden ongelmien lisäksi saattaa koko riitatilanne lapsen huoltoon liittyen olla osa pitkään jatkunutta väkivallan kierrettä ja siihen oleellisesti liittyvää henkistä ja fyysistä uhkailua sekä alistamista. (Donner 2006.) Koko avioeroprosessi voi väkivallantekijälle olla yksi monista keinoista hallita entisen puolison elämää lasten kustannuksella (Hautanen 2010, s. 26). On myös huomioitavaa, että fyysisen väkivallan ohella vanhempien jatkuvat riidat voivat vaikuttaa lapsen hyvinvointiin kielteisesti (Salo 2011, s. 13).

2.2 Erotilanteen vaikutukset lapsiin

Suomen lainsäädännön mukaan osa vastuu lapsen oikeuksien ja edun valvonnasta kuuluu yhteiskunnalle (lastensuojelulaki 2007/417, 2§ 2 & 3 mom.; laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983/361, 9 § 4 mom.; lasten oikeuksien sopimus, 4 art.; perustuslaki 1999/731, 19 § 3 mom. ja 22 §). Kun kyseessä on vanhempien keskinäiset ristiriidat ja niiden mukanaan tuomat uhat lapsen terveyden ja kehityksen vaarantumisesta, voidaan nähdä, että julkisen vallan vastuu lapsen edun toteutumisesta kasvaa. (Toivonen 2017, s. 89.) Tutkimusten mukaan eron jälkeen lapsilla esiintyvistä psyykkisistä oireista osa on seurausta vanhempien eroa edeltäneestä vaikeasta parisuhteesta ja siihen liittyvistä ristiriidoista. (Kelly, 2000; Salo, 2007; Kiiski 2011, s. 37; Oikeusministeriö 2012, s. 16; Häkkänen-Nyholm 2010, s. 500). Salon (2011, s. 116) mukaan lasten hyvinvointiin ja asemaan liittyvät yksityiskohdat erotilanteissa on huolellisesti selvitettävä vanhempien kanssa työskentelyn yhteydessä. Myös Sandberg & Rutter (2002) ovat tutkimuksessaan todenneet, että perheen lasten ja nuorten käyttäytymiseen ja sopeutumiseen liittyvät ongelmat lisääntyvät vanhempien riitojen myötä, ja suosittelevatkin vanhempia suojelemaan lapsiaan heille stressiä aiheuttavilta tilanteilta ongelmien muodostumista ennaltaehkäisten. Ennen virallisen eropäätöksen tekemistä vanhempien välillä on Sandbergin (2000) ja Väyrysen (2008) mukaan miltei aina pitkäaikaisia erimielisyyksiä ja yleistä on, etteivät heidän keskinäiset ristiriitansa pääty eron jälkeen, vaan ne voivat

jopa lisääntyä ja pahentua. Erotilannetta seuranneiden riitatilanteiden tunnusmerkkinä on lasten käyttäminen vanhemmille erimielisyyksiä aiheuttavien asioiden välikappaleena siten, että toinen vanhempi puhuu toisesta vanhemmasta lapselle pahaa ja yrittää saada lapset tukemaan omia näkemyksiään toista vanhempaa vastaan. (Sandberg 2000, s. 2285; Väyrynen 2008, s. 8.)

Karttusen (2010) tutkimuksen mukaan lapset kykenevät paremmin hyväksymään vanhempien eron tilanteessa, jossa eroa on edeltänyt paljon vanhempien välisiä riitoja. Näin lapsi kykenee itsesyytösten sijaan löytämään syyn vanhempien erolle ja käsittelemään sitä vanhempien käyttäytymisen ja heidän keskinäisen vuorovaikutuksensa pohjalta. Mikäli erotilanteessa ei tule esille konkreettisia perusteluja vanhempien eroon, voi käydä niin, että lapsi pyrkii mielikuvituksensa varassa löytämään syytä tilanteeseen omasta käyttäytymisestään ja syyllistämään vanhempien erosta itseään. Salon (2011) pariterapiatyöskentelyn pohjalta laaditun tutkimuksen mukaan yli puolella 207:sta lapsesta oli jonkinasteista psyykkistä oireilua. Vakavasti oireilevia lapsia oli 35 prosenttia tutkimuksessa arvioituista lapsista. (Salo 2011, s. 115.)

Huolto- ja tapaamisriitojen pitkittyessä vanhempien erotilanne voi luoda lapselle psyykkistä painetta ja pahimmassa tapauksessa vakavaa ahdistuneisuusoireilua myös lojaliteettiriitojen takia. Lojaliteettiriitatilanteilla tarkoitetaan sitä, että vanhemmat ovat erimielisiä ja lapsi haluaisi tukea kumpaakin vanhempaa. Tällaiset tilanteet lapsen mielipiteen selvittämisen yhteydessä voivat aiheuttaa lapselle vaikeuksia ilmaista aidosti tunteitaan. Lisäksi ne rajoittavat lapsen mahdollisuutta ilmaista kiintymyksen tunteita ja tekevät toisen vanhemman puolelle asettumisen pakolliseksi ja sen aiheuttaman valintatilanteen tuskalliseksi. Tämä voi johtaa siihen, ettei erotilanteessa ja sen jälkeen kyetä turvaamaan lapselle mahdollisuutta tasapainoisen kehityksen vaatimaan tukeen. (Karttunen 2010, s. 154–157; Väyrynen 2008, s. 8.) Fisher (1993) esittää, että erotilanteessa vanhemmat eivät kykene vastaanottamaan lapsen surua oman ahdistuksensa takia ja pyrkivät lapsen surun ja menetyksen kokemuksen hyväksymisen ja ymmärtämisen sijaan vain rauhoittelemaan häntä. Lapsen vihan tunne kumpuaa usein pelon kokemuksesta, joka liittyy toisen vanhemman menettämiseen tai arjen rakenteiden muuttumiseen. Lapsella tulisi olla mahdollisuus saada tukea ja hyväksyntää vihan tunteiden ilmaisemiseen. (Fisher 1993, s. 109.)

Pahimmassa tapauksessa lapsen hyvinvointi voi olla vakavassa vaarassa vanhempien eron yhteydessä, mikäli vanhemmat pyrkivät vaikeuttamaan lapsen ja toisen vanhemman välisen vuorovaikutussuhteen ylläpitämistä. Tällaista vanhempien toimintamallia kutsutaan vieraannuttamiseksi. Joskus vakava ja pitkäaikainen vieraannuttaminen johtaa lapsen ja vanhemman välien katkeamiseen kokonaan. Vieraannuttaminen vaarantaa vakavasti lapsen psyykkistä kehitystä kaikilla ikätasoilla. Vieraannuttamiseen liittyen tapaukset jaotellaan kolmeen eri tyyppiin lievistä erittäin vakaviin tapauksiin. Lievää vieraannuttamista voidaan tulkita olevan tilanteessa, jossa lapsi tuntee merkittävää stressiä ollessaan yhteydessä vieraannuttamisen kohteena olevan aikuisen kanssa. Keskivaikeassa tapauksessa lapsi joutuu muokkaamaan identiteettiään riippuen siitä, kumman vanhemman kanssa kulloinkin on tekemisissä. Vakavasta vieraannuttamisesta on kyse silloin, kun lapsen vihamieliset ajatukset toista vanhempaa kohtaan hallitsevat hänen mieltään eikä hän halua olla missään tekemisissä kohteena olevan henkilön kanssa. (Häkkinen-Nyholm 2010, s. 500; Väyrynen 2008.)

YK:n lasten oikeuksien sopimuksen (YK 1989) 12 artikla sitoo kaikki viranomaiset noudattamaan periaatetta lapsen oikeudesta ilmaista omia toivomuksiaan. Lapsen osallisuutta ja hänen oman äänensä kuulemisesta on haluttu yhä enemmän varmistaa ja siksi lapsen mielipide on aina selvitettävä hänen iästään riippumatta. Huolimatta juridiselle kuulemiselle asetetusta 12: n vuoden iästä, on myös nuoremmalla lapsella oikeus oman mielipiteensä ilmaisemiseen, osallistumiseen ja kuulluksi tulemiseen. Lapsella tulee myös aina olla oikeus tiedon saamiseen ja vaikuttamiseen häntä itseään koskevissa asioissa. (Taskinen 2001, s. 8.)

2.3 Eropalveluiden hajanaisuus Suomessa

Aiempien kansallisten ja kansainvälisten tutkimusten mukaan palvelutarjonnassa eroa harkitsevien, erotilanteessa olevien tai jo eronneiden vanhempien osalta on selkeästi nähtävissä palvelukokonaisuuksien pirstaleisuus ja kuntakohtaiset eroavaisuudet. Eropalvelut ovat lisäksi huonosti tiedossa ja saatavilla erotilanteessa oleville vanhemmille, eikä niiden paikkaa ole selkeästi osoitettu kuuluvaksi minkään peruspalvelun valikoimaan. Kriisitilanteessa asiakkaiden on vaikea hahmottaa jopa lastenvalvojalta saatavan palvelun sisältöä ja usein lastenvalvojan työhön varattu aika kuluu vain välttämättömien ja lain velvoittamien sopimusten laatimiseen. Yhä useampi

vanhempi hakeekin tukea vanhempien välisiin ristiriitatilanteisiin tai lasten psyykkiseen pahoinvointiin eron jälkeen, mutta usein eroperheet kokevat jäävänsä vaille käytännön apua ja psyykkistä tukea, huolimatta palvelujen alati kasvavasta määrästä (Alppivuori 2017; Kauppinen 2013, s. 153; Säisänen 2019.)

Palveluiden hajanaisuus voi osaltaan johtua siitä, että palvelua toteutetaan usean eri toimijan taholta ja siten niiden yhteensovittaminen käytännössä voi olla vaikeaa. Toimiva palvelujärjestelmä vaatii kuitenkin näiden kaikkien eri palveluja tuottavien tahojen toiminta- ja työskentelytapojen kokonaisvaltaista huomioimista. (Kiuru & Metteri 2014, s. 185–186.) Joskus myös jonkin palvelukokonaisuuden puuttumista pyritään paikkaamaan sillä, että useat eri tahot tarjoavat osittaista palvelua. Näillä yksittäisillä, toisistaan irrallisilla palveluilla ei kuitenkaan kyetä vastaamaan erotilanteen laaja-alaiseen tuen tarpeeseen. (Pösö 2010, s. 332.) Yhdenvertaisuuslaki (2014/1325, 5§) kuitenkin velvoittaa kunnat edistämään yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan. Erotilanteeseen tukea tarjoavien palvelujen tulee olla kaikkien niitä tarvitsevien saatavilla helposti ja nopeasti.

Useat tutkijat esittävät, että jokaisessa maakunnassa tulisi olla malli, jossa eropalvelut on yksilöity sekä sisältöjen, että tavoitteiden mukaisesti, ja että ne ovat helposti saatavilla (Antikainen 2007; Auvinen 2002; Gottberg 2006; Jevne, 2017; Haavisto ym. 2014). Vanhemmille erotilanteessa tarjottavia palveluja tulisi olla saatavilla jo siinä vaiheessa, kun eropäätöstä vielä harkitaan (Alppivuori 2017, s. 10). Vanhemmuuteen tarjottava tuki on oleellinen osa tukea sekä perheen erotilanteen että parisuhteen käsittelyssä. Eropalvelujen tavoitteena on turvata lapselle tärkeiden ihmissuhteiden jatkuvuus ja turvallinen kasvuympäristö myös eron jälkeen. (Haavisto ym. 2014, s. 5; Säisänen 2019.)

Aiemmin toteutettujen tutkimusten (Inkilä & Paavilainen 2013; Antikainen 2007; Auvinen 2002; Gottberg 2006; Jevne, 2017; Haavisto 2018; Yliruka ym. 2018) perusteella on havaittu, että erotilanteet luovat haasteita yhdenmukaisten tavoitteiden asettamiselle eri toimijoiden kesken. Myös tavoite tarjota kaikille asiakkaille yhtäläisiä palveluja vaatii eri organisaatioissa tuotettujen palvelujen ja niiden sisällöllisten toimintatapojen saattamista samojen kriteerien mukaisiksi. Sekä avioliittolain (1929/234) pykälän 20 että sosiaalihuoltolain (2014/1301) pykälän 14 mukaisesti kuntien on tarjottava perheasioiden sovittelijan tukea vanhempien pyynnöstä silloin, kun perheessä

esiintyy ristiriitoja. Lisäksi avioliittolain 20 §:n (1929/234) mukaan perheen sisäiset ristiriidat ja oikeudelliset asiat on pyrittävä ensi sijassa selvittämään asianosaisten välisissä neuvotteluissa ja ratkaisemaan sopimuksella. Elleivät vanhemmat pääse yhteisymmärrykseen lapsen asioista, heillä on käytettävissään lakisääteisenä kunnallisena palveluna perheasioiden sovittelu.

Erotilanteeseen suunnatut erilliset palvelut, kuten perheasioiden sovittelu, perheneuvonta ja erilaiset terapiamuodot sekoittuvat helposti toisiinsa sekä käytännön työskentelymenetelmien että vanhemmille suunnatun informaation osalta (Ervasti 2004, s. 124; Haavisto ym. 2014, s. 13). Yhteisen valtakunnallisen koulutuksen puuttuessa perheen erotilanteessa sovittelijoina toimivien koulutus ja osaaminen ei ole yhtenäistä ja tasalaatuista (Haavisto ym. 2014; Parkkisenniemi 2017). Perhesovittelun FASPER-tutkimus- ja kehittämishankkeessa (Haavisto ym. 2014; Haavisto 2018) tehdyn kyselyn perusteella tarjolla olevat sovittelupalvelut ovat myös sisällöltään hajanaisia ja huonosti tunnettuja. Lisäksi esimerkiksi seurakuntien ylläpitämiin perheasiainneuvottelukeskukseen pääsy voi olla haastavaa asiakkaiden runsaan määrän vuoksi, eikä kaikille erotilanteessa tuen tarpeessa oleville näin ole tarjolla apua parisuhdeongelmiin (Kiiski 2011, s. 18). Useissa kunnissa sovittelu on epämääräisesti yhdistetty osaksi tarjolla olevia muita neuvonta-, ohjaus- ja terapiapalveluja. Varsinaisten eroriitojen sovittelun osalta kuntien palveluissa on suuria eroja, mutta yksi yhteinen tekijä on niiden riittämättömyys ja sisällöllinen kapea-alaisuus. (Haavisto ym. 2014, s. 5.) Lakisääteisten palvelujen lisäksi sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEA toimii rahoittajana eri kansalaisjärjestöjen tarjoamien eropalvelujen tarjoamiseksi ja kehittämiseksi toiminnan ja projektien muodossa (Castren ym. 2019, s. 345).

2.4 Aiempi tutkimus eroperheiden kanssa työskentelystä

Aikaisempien tutkimusten (Buckley ym. 2011; Inkilä & Paavilainen 2013; Antikainen 2007; Cashmore & Parkinson 2011) mukaan useat eronneet vanhemmat kokevat, että he eivät saa tukea, eivätkä tule kuulluksi tai oikein kohdelluksi eri viranomaisten taholta. Antikainen (2007) painottaa tutkimuksessaan, että niiden perheiden tilanne, joissa lasten huoltoon ja tapaamiseen liittyvät asiat aiheuttavat ristiriitoja, tulisi ottaa erityisesti tarkasteltavaksi. Ne perheet, joissa lapsen aseman ja edun mukaisten ratkaisujen tulisi olla tärkeimpänä tavoitteena, jäävät kuitenkin usein vaille heidän tarvitsemaansa tukea

(Nylund, 2018; Antikainen 2007, s. 173). Myös Jevnen (2017) tutkimus vahvistaa vanhempien kokemusta avun ja tukitoimien riittämättömyydestä huoltoriitatilanteissa, mikä kertoo palveluvajeesta ja erotyön kehittämisen tarpeesta. Sekä käytänteiltään että lainsäädännöltään Suomi edustaa yleistä länsimaissa vallalla olevaa käytäntöä, jossa erotilanteen tavoitteena ja ratkaisun avaimena ei ole syyllisen löytäminen. Useissa EU-maissa, esimerkiksi Ranskassa, Puolassa, Portugalissa ja Espanjassa lainsäädäntö velvoittaa lasten huoltajat osallistumaan pakolliseen sovitteluun erotilanteessa. (Kiiski 2011, s. 35.)

Suomen hallitus on esityksessään uudeksi sosiaalihuoltolaiksi ottanut kantaa ennaltaehkäisevien perhesosiaalityön palvelujen kehittämisen tarpeeseen. Esityksen mukaan ennaltaehkäisevien palvelujen lisäämisellä voitaisiin vanhempien hyvinvointia ja terveydentilaa parantamalla välttää hyvinvointia heikentävien elämäntapojen ja ongelmien siirtyminen seuraaville sukupolville. (HE 164/2014 vp, 10.) Myös Salon (2011, s. 21) mukaan eroperheiden kanssa tehtävässä työssä on oleellista huomioida ja nostaa esille lasten asemaa ja heidän kokemuksiinsa riitatilanteissa, jotta niihin tietoisesti puuttumalla voitaisiin vaikuttaa eroperheiden lasten toimintamalleihin tulevaisuudessa vanhempina (Salo 2011, s. 21). Eropalveluja järjestettäessä ja kehitettäessä tulisi arvioida tarkoin niiden oikea-aikaisuutta, asiakkaiden tietoisuutta ja mahdollisuutta osallistua tarjolla oleviin palveluihin ja niiden sisällöllistä vastaavuutta tuen tarpeisiin. (Säisänen 2019; Perälä ym. 2013, s. 124–125). Myös Parkkisenniemi (2017) painottaa, että erotilanteessa sovittelu tulisi aloittaa mahdollisimman nopeasti, jotta lapsen tilannetta kyettäisiin arvioimaan viiveettä.

Lastensuojelun Keskusliitto toteutti vuosina 2005–2009 lapsiperheiden eropalvelujen Neuvo- kehittämisprojektin, jonka tavoitteena oli kiinnittää huomiota lapsen turvallisuuden tunteen ylläpitämiseen ja lapsen kokemien muutosten minimoimiseen erotilanteessa. Projektin tuloksena luodut alueelliset Eroneuvo- ja Vanhemman neuvo- palvelut perustuvat eroaville vanhemmille tarjottavaan, vanhemmuutta ja yhteistyökykyä vahvistavaan tukeen. (Neuvo- projekti 2008). Vuosina 2009–2014 Suomen sovittelufoorumi ry:n FASPER-hankkeessa tehtiin tiivistä yhteistyötä tutkijoiden ja sovitteluun osallistuvien työntekijöiden välillä perhesovittelun alueellisten mallien luomiseksi. Luodut sovittelumallit perustuivat konfliktin ulkopuolisen henkilön asiantuntijuutta ja konfliktin eri osapuolten voimavaroja hyödyntäen vuorovaikutuksen

parantamiseen perheen ristiriitatilanteissa. Projektissa olennaisena koettiin olevan jatkuvan vuorottelun ja vuorovaikutuksen olemassa olevan tiedon omaksumisen ja uuden tiedon luomisen välillä. Tämän vuorovaikutuksen takia olemassa olevan tiedon omaksuminen muistutti asioiden muokkaamista omiksi. Sovittelukoulutuksessa hankitut mallit ja työkalut sekä niiden käyttötavat sovitettiin paikallisesti havaittujen tarpeiden mukaisiksi. (Haavisto ym. 2014; Haavisto 2018)

Sosiaali- ja terveysministeriö hallinnoi vuosina 2016–2018 lapsi- ja perhepalveluiden LAPE-muutosohjelman toteuttamista. Bildjuskinin (2018) mielestä ministeriön hankkeeseen sitoutumista voidaan pitää osoituksena siitä, että pitkän tauon jälkeen myös valtio on aktivoitunut eroon liittyvissä kysymyksissä. LAPE-muutosohjelman tavoitteena oli uudistaa lasten, nuorten ja perheiden palvelut enemmän asiakaslähtöisiksi kokonaisuuksiksi ja osaksi maakuntien ja tulevaisuuden kuntien toimintaa. LAPE-muutosohjelman tulokset osoittavat kuitenkin selkeästi kehittämistyön seurauksena luotujen toimintamallien jäämisen paikalliselle tasolle, mikä lisää yhteiskunnallisesta näkökulmasta kansalaisten eriarvoisuutta. (LAPE-loppuraportti 2019.) Myös FASPER-hankkeessa todettiin, että paikallisten ohjeiden ja käytänteiden lisäksi tarvitaan myös kansallista, pysyvää infrastruktuuria perheiden sovittelun tukemiseksi, ohjaamiseksi ja valvomiseksi, mukaan lukien lainsäädäntöön liittyvien yksityiskohtien tarkistaminen. Esimerkkihankkeissa luodut palvelurakenteet ja perhesovittelun alueelliset mallit eivät edelleenkään ole kaikkien eropalvelujen tarpeessa olevien vanhempien saatavilla, työskentely voi olla päällekkäistä useiden toimijoiden taholta, sekä sisällöltään jäsentymätöntä. (Haavisto ym. 2014; Haavisto 2018; Alppivuori 2017; Nylund 2018; Säisänen 2019; Yliruka ym. 2018).

3 SOSIAALIALAN OSAAMINEN JA SOVITTELUKÄYTÄNTEET

3.1 Osaaminen

Tämä tutkimus käsittelee sosiaalihuoltolain (1301/2014) 26 §:n mukaista kasvatus- ja perheneuvontaa ja siihen liittyvää osaamista perheneuvolassa toteutettavassa työssä eroperheiden kanssa. Kasvatus- ja perheneuvonnan parissa työskentelevät psykologit ja perheneuvojat ja heidän työskentelynsä sisältää lasten kasvuun ja kehitykseen, perhe-

elämään ja ihmissuhteisiin sekä sosiaalisiin taitoihin liittyvää arviointia, ohjausta, asiantuntijaneuvontaa ja muuta tukea. Kasvatus- ja perheneuvontaa toteutetaan monialaisesti yhteistyössä sosiaalipalvelujen, psykologian ja lääketieteen sekä tarpeen mukaan myös muiden asiantuntijoiden kanssa. (Sosiaalihuoltolaki, 1301/2014, 26 §.)

Sosiaalihuoltolaki (1301/2014, 3 §) määrittelee sosiaalipalveluiksi kunnan järjestämät sosiaalipalvelut sekä niihin sisältyvät tukipalvelut sekä muut toimet, joilla sosiaalihuollon ammattihenkilöt ja muu asiakastyöhön osallistuva henkilöstö edistävät ja ylläpitävät yksilön, perheen ja yhteisön toimintakykyä, sosiaalista hyvinvointia, turvallisuutta ja osallisuutta. Kunnallisen sosiaalityön yhtenä tavoitteena on rakentaa yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa asiakkaan tuen tarpeiden mukainen palvelujen kokonaisuus sekä ohjata ja arvioida palvelun toteutumista ja sen vaikutuksia. (Yliruka ym. 2018.)

Sosiaalityön yhteiskunnallinen ja lainsäädännöllinen tulkinta vaihtelee, mikä vaikeuttaa osaamisen arviointia. Sosiaalityön ydinosaamisen voidaan kuvailla sisältävän kaiken työssä tarvittavan välttämättömän ammattitaidon ammatti- ja tehtäväsidonnaisesta tiedollisesta ja menetelmällisestä osaamisesta työssä vaadittaviin erityispätevyyksiin. Eri tutkimuksissa osaamisen osa-alueet määritellään eri tavoin, mutta Sipilän (2011 s. 149–151) mukaan sosiaalityöntekijöiden ydinosaamisen alueet voidaan jakaa eettiseen, tiedolliseen ja taidolliseen osaamiseen, joista Sipilän (2011, s. 151) tutkimuksen perusteella vahvimmin tarkastelun ja kehittämisen tarpeessa ovat tieteelliseen tutkimukseen perustuvan työn, palvelujen strategisen kehittämisen ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen osa-alueet sosiaalityössä. Hyödynnän tutkimuksessani Sipilän (2011) esittämää ydinosaamisen jakoa tutkimustulosteni tulkitsemiseen siten, että tarkastelen lapsen edun ohella sosiaalityössä vaadittavaa menetelmällistä, ammattieettistä että yhteistyöhön ja kehittämiseen liittyvää osaamista.

Työnantajalle työntekijöiden työssään käyttämä ydinosaaminen tarkoittaa pääomaa, jonka arvo näkyy erityisesti tilanteissa, joissa kompetenssi määrittää työn tehokkuutta ja sitä kautta palvelun järjestämisestä aiheutuvia kokonaiskustannuksia. Ammatillista osaamista arvioidessa oleellista on se, mistä näkökulmasta osaamista tarkastellaan. (Räisänen 1998, s. 9.) Sosiaalityölle asetetut vaatimukset määrittyvät aina yhteiskunnallisen ajan ja paikan mukaan. Ihmisten kokemukset arjesta ja heitä ympäröivästä todellisuudesta muuttuvat koko ajan, mikä vaatii osaamista, kiinnostusta ja

työvälineitä sosiaalityön vaikuttavuuden jatkuvaan arviointiin. Rakenteellisen sosiaalityön toteuttaminen, jonka tavoitteena on yhteiskunnallisten ilmiöiden tarkastelu ja toimivien palvelurakenteiden kehittäminen, on kirjattu entistä vahvemmin ja velvoittavammin myös uuteen sosiaalihuoltolakiin (1301/2014, 7§). Pitkään suunnitteilla ollut sote- uudistus sisältää myös vahvasti tavoitteen eri toimijoiden välisen yhteistyön lisäämiseksi. (Lähteinen ym. 2017.)

Tietoon ja taitoon liittyvän ammatillisen osaamisen lisäksi sosiaalityöntekijän tulee kyetä löytämään ne sosiaalialan palvelujen rakenteisiin liittyvät osa- alueet, jotka vaativat tarkastelua. Rakenteelliseen sosiaalityöhön oleellisena osana sisältyy eri ammattiryhmien osaamisen tuntemus ja ymmärrys niiden hyödyntämisestä palvelujärjestelmien kehittämisessä. Sosiaalityössä korostuu rakenteellisen sosiaalityön lisäksi erilaisten työmenetelmien, lainsäädännön ja tutkimuksellisten taitojen osaamisen vaatimus. Sipilän (2011, s. 144) mukaan rakenteellisella sosiaalityöllä, riippumatta osaamisesta, ei juurikaan ole mahdollisuuksia vaikuttaa hyvinvointia edistävien rakenteiden muodostumiseen, koska aikaa poliittiseen vaikuttamiseen ei asiakastyöltä jää. Laadukas, oikea-aikainen perehdytys ja organisaatiokohtaisesti suunnitellut sosiaalityöntekijän osaamista kartuttavat erikoistumis- ja täydennyskoulutukset ovat tärkeä osa sosiaalialan tulevaisuutta ja laadunvarmistusta. (Lähteinen ym. 2017.)

Koulutuksensa perusteella sosiaalityöntekijällä tulee olla valmiuksia ylläpitää ja kartuttaa omaa osaamistaan jatkuvasti muuttuvien palvelutarpeiden mukaisesti. Kyky tiedon tuottamiseen ennaltaehkäisevien palvelujen kehittämiseksi ja niiden arvioimiseksi on yhä tärkeämpää akateemista perustutkimusta ja innovatiivista työtä hyödyntäen. Sosiaalityöntekijän tulee sosiaali- ja terveystieteiden integraation yhteydessäkin tiedostaa sekä terveyden- että sosiaalihuollon työn sisältöjä ja osata erottaa eri tehtäväalueet toisistaan. Monialaisesti toteutetun työn valtava määrällinen kasvu vaatii tietoisuutta omasta ammatti- identiteetistä ja omasta roolista muiden ammattialojen edustajien toimintaympäristössä. Monialaisen yhteistyön toteuttaminen vaatii oman osaamisen tunnistamisen lisäksi kykyä nähdä ja tunnustaa muiden ammattilaisten työn arvo. (Lähteinen ym. 2017.)

Oman erityisosaamisen tunnistaminen on osoittautunut yhdeksi oleellisimmista taidoista silloin, kun pyritään useiden eri alojen asiantuntijuuden kokonaisvaltaiseen

yhdistämiseen. Työryhmän jäsenten monipuoliset taidot, työmenetelmät ja strategiat omaksua muuntuvia rooleja erilaisissa tilanteissa mahdollistavat prosessin, jossa ei kielletä tai väheksytä muiden näkemyksiä tai ajatuksia työskentelyn aikana. (Isoherranen 2006, s. 18–36.) Eri ammattialojen työn integrointi saman asiakkaan tilanteen edistämiseksi ei tarkoita asiantuntijoiden roolien sekoittumista, vaan sen tavoitteena on tuen tarpeen huomioiminen monialaisesti, yhdessä ja oikea-aikaisuutta tavoitellen (Lähteinen ym. 2017).

Sosiaalialan ammattihenkilön ammattieettisissä ohjeissa (2017) korostetaan työskentelyssä huomion kiinnittämistä eettisiin ja ihmisoikeudellisiin näkökulmiin. Nämä eettiset painotukset näkyvät myös sosiaalityölle asetetuissa tavoitteissa, joiden mukaan palveluilla pyritään ihmisten tosiasiallisen auttamisen, kärsimyksen ja puutteen lieventämisen ohella kiinnittämään huomiota ja toteuttamaan muutos- ja kehittämistyötä palvelujen saattamiseksi tuen tarpeiden mukaisiksi. Monialaisesti rakennetuissa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa sosiaalityöntekijän tulee sosiaalialan yleisten eettisten periaatteiden lisäksi tarkastella myös omaa ammattieettistä näkökulmaansa. Sipilän (2011.) mukaan eri alojen ammattieettiset kriteerit täyttyvät silloin, kun kaikilla on yhteinen ymmärrys eri ammattien roolien merkityksestä yhteiskunnassa ja jonka perusteella pyritään luomaan oikeudenmukaisuuteen perustuva malli. Tällä luodulla ammattirakenteen mallilla ehkäistään työntekijän ajautuminen ristiriitaan ammattinsa ja omien periaatteidensa välillä. Esimerkiksi työn aineellisiin ja henkilöstön resursseihin liittyviin asioihin huomion kiinnittäminen kertoo ammattieettisten asioiden hallinnasta. (Sipilä 2011, s. 50.)

Ylirukan ym. (2018) terveyden- ja hyvinvoinnin laitokselle laatiman selvityksen tavoitteena oli saada esille sosiaalityöntekijöiden kokemuksia ja näkemyksiä tilanteista, joista selvitäkseen työntekijällä tulisi olla erityistä osaamista niiden monimutkaisuuden perusteella. Valtakunnallisesti toteutetussa kyselyssä tarkastellaan myös sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä siitä, millä tavalla he määrittävät edellä mainittuja, erityisen vaativia sosiaalityön asiakastilanteita, joita tarkastelemalla pyritään selvittämään kompleksisten tilanteiden muodostumista. Yliruka ym. (2018) viittaavat Hanenin (2017) tutkimuksessaan esille tuomaan näkökulmaan, jonka perusteella kompleksinen tilanne on seurausta siitä, että tilanteessa vaikuttaa useita alati muuttuvia tekijöitä, joita ei kyetä tunnistamaan eivätkä ne myöskään ole ennustettavissa (Yliruka

ym. 2018, s. 9). Myös Sipilä (2011, s. 149) esittää, että sosiaalityöntekijän tulee työssään osata huomioida useiden eri tekijöiden yhtäaikaista vaikutusta.

Yhdeksi, sotealueittain järjestetyn, vaativan tason palveluksi on nimetty erityisen vaativat eropalvelut, joiden osalta yli viidennes Ylirukan ym. (2018) kyselyyn vastanneesta sosiaalityöntekijästä nimesi huoltoon ja tapaamisiin liittyvät riidat monimutkaisiksi ja epäselviksi. Nämä sosiaalityöntekijät työskentelivät laajasti eri sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköissä ja he kaikki toivat esille samankaltaista vaikeutta, neuvottomuutta ja epätietoisuutta työskentelyssä eroperheiden huolto- ja tapaamisriita-asioissa. Kaikki työntekijät, organisaatiosta riippumatta, toivat esille kokemuksen siitä, ettei erovanhempia ja heidän lapsiaan kyetty auttamaan tilanteen ratkaisemiseksi. Sosiaalityöntekijät toivat erityisesti esille osaamattomuuttaan liittyen vanhempien psyykkiseen ja psykopatologiseen oireiluun ja esittivät huoltaan siitä, ettei asioita kyettä ratkaisemaan edes monialaisen asiantuntijaryhmän yhteistyöllä. Selvityksen perusteella Suomessa on puutteita huolto- ja tapaamisriitatilanteissa tarjottavissa palveluissa, jonka lisäksi se osoittaa, että on myös tarvetta uusien, tuloksellisten toimintamallien ja menetelmien kehittämiseksi, jotta perheille saadaan apua. Yliruka ym. (2018) kyseenalaistavat selvityksessään vahvasti huolto- ja tapaamisriita-asioissa päävastuun sysäämistä lapsiperheiden palveluille, lasten asemaa ja vaikutuksia vuosia kestävästä riitatilanteesta keskellä ja yhteiskunnassa tähän asiaan puuttumiseksi olemassa olevien palveluprosessien tuloksettomuutta. (Yliruka ym. 2018, s. 7–21).

Anita Sipilä (2011, s. 16) tarkastelee väitöstudiossa asiantuntijuutta sen perusteella, millä tavalla sosiaalityöntekijät arvioivat omia vaikutusmahdollisuuksiaan työssään. Ylirukan ym. (2018) selvityksessä sosiaalityöntekijät perustelevat asiakastilanteiden epäselvyyttä ja monimutkaisuutta esimerkiksi seuraavilla tekijöillä: vanhempien kykenemättömyys muuttaa omaa käyttäytymistään lapsen etu huomioiden, vaikeiden ja pitkittyneiden riitatilanteiden päätyminen lopulta tuloksettoman viranomaisyhteistyön jälkeen lastensuojeluun, osaamisen puutteet monialaisten prosessien tuntemuksen ja lainsäädännön osalta, työntekijän kyvyttömyys säilyttää sitkeys, ammatillisuus ja tavoitteellisuus erovanhempien ristiriitaisten vaatimusten ja epäasiallisen kohtelun keskellä ja usein lopulta taito ymmärtää, että työskentely ei välttämättä johda tilanteen paranemiseen, mikä aiheuttaa lapsen kärsimyksen jatkumisen. Sosiaalityöntekijät tuovat esille huolensa tilanteista, joissa lapsen manipulointi

vanhempien taholta on johtanut siihen, ettei lapsi enää kykene ilmaisemaan tai tunnistamaan omia toiveitaan. Joskus pitkittyneissä huolto- ja tapaamisriidoissa voi joko molemmilla tai toisella vanhemmalla lapsen lisäksi olla psykiatrisen tuen tarvetta tai jo mahdollisesti olemassa oleva psykiatrian hoitokontakti. Eroperheen tilanteessa on myös aina kyettävä monialaisen yhteistyön tekemiseen esimerkiksi poliisin kanssa, mikäli esille tulee perheväkivaltaan tai lapsen hyväksikäyttöön liittyvää epäilyä. (Yliruka ym. 2018, s. 19–21.

Moniammatillisessa tiimissä työskentelevien osaamisen tunnistaminen ja täysipainoinen hyödyntäminen vaatii aikaa ja usein sen tulokset näkyvät vasta vuosien yhteisen työskentelyn jälkeen. Perheneuvolassa toteutettavan työskentelyn yhtenä tärkeimpänä tavoitteena on vanhemmuuden tukeminen. Kuitenkaan lapsen näkökulman ja aseman pitäminen työskentelyn keskiössä ei pelkästään vastaa tuen tarpeisiin, vaan tarjolla on oltava myös menetelmäosaamista, jolla voidaan tukea vanhempia löytämään itse avaimia oman ja lapsen tilanteen ratkaisemiseksi parhaalla mahdollisella tavalla. (Alho 2020, s. 186.) Lisäksi tuloksellisuus myös tiimityössä edellyttää, että joku on vastuussa moniammatillisen työn toteutumisesta, johtaa ja arvioi sen vaikutuksia ja vie eteenpäin palvelujen kehittämistä tuen tarpeiden muuttuessa (Sipilä 2011, s. 146).

Pari - ja ryhmätyöskentelyssä yksi oleellinen taito on vuorovaikutustietoisuus, jonka avulla jokainen tiimin jäsen omasta asiantuntijaroolistaan käsin kykenee tunnistamaan oman erityisosaamisensa ja liittämään sen osaksi ryhmän kokonaiskompetenssia. Moninäkökulmainen asiantuntijuus, yksilölliset työmenetelmät ja keinot vastata haasteisiin sopeutumalla tarvittaessa myös oman roolin vaihdoksiin prosessin aikana mahdollistaa tuloksellisen ja kaikkien osapuolten arvoja ja näkemyksiä kunnioittavan työskentelyn. (Isoherranen 2006, s. 18–36; Horsma & Jauhiainen 2004, s. 45.) Päivi Sinko (2004) kuvaa sosiaalityöntekijän asiantuntijuutta neuvottelevaksi, jaetuksi ja laaja-alaiseksi. Usein sosiaalityöntekijän asiantuntijuudesta puhuttaessa liitetään samaan yhteyteen myös käsite ”hiljainen tieto”, joka ei aina herätä kuulijassa positiivista mielikuvaa. ”Hiljaista tietoa” on merkityksensä mukaisesti vaikea pukea sanoiksi. (Sinko 2004, s. 91–93.) Hiljainen ja professionaalinen tieto toteutuu haasteellisessa vuorovaikutustilanteessa työntekijän ja asiakkaan välillä ja hiljainen tieto on ammatillisen kohtaamisen yksi keskeisimmistä osa-alueista (Sipilä 2011, s. 28).

3.2 Sovittelu konfliktin ratkaisumenetelmänä

Konflikti voidaan määritellä monin eri tavoin, esimerkiksi kahden osapuolen välillä olevaksi ristiriidaksi, joka aiheuttaa jännitteitä heidän välilleen (Ervasti & Nylund 2014, s. 7). Tässä tutkimuksessa konflikti tarkoittaa tilannetta, jossa erovanhempien välillä on erilainen näkemys tai mielipide ja sovittelu perheneuvolan työntekijöiden kertomuksissaan esille tuomia sovittelun kaltaisia käytänteitä. Konfliktit voivat perustua erimielisyyksiin, joiden taustalla on joko tosiasioihin, arvoihin, mielenkiinnon kohteisiin tai kommunikaatioon liittyvää ristiriitaa. Ervasti on tutkimuksessaan (2004, s. 21) jaotellut konfliktien syyt sekä sisäisiin että ulkoisiin taustatekijöihin. Biologisten ja psykologisten tekijöiden lisäksi sisäisiä taustatekijöitä ovat arvot ja normit. Konfliktin taustalla Ervastin (2004) mukaan vaikuttavat myös kulttuurilliset, institutionaaliset sekä resursseihin ja sosiaaliseen järjestelmään liittyvät ulkoiset taustatekijät. Konflikteja pyritään ratkaisemaan joko tuomioistuimen juridisella riidanratkaisulla tai vaihtoehtoisilla menetelmillä, joilla tarkoitetaan juridisten järjestelmien ulkopuolella käytössä olevia prosesseja konfliktin käsittelemiseksi ja ratkaisemiseksi. Suurin osa riidoista ratkaistaan tuomioistuinten ulkopuolella, esimerkiksi erilaisissa sovittelujärjestelmissä. (Ervasti 2004, s. 49–107.)

Avioerotapauksiin liittyvä sääntely on Suomessa aloitettu jo yli 50 vuotta sitten. Tilanteessa, joissa perheen sisäiset ristiriidat tai erimielisyydet liittyen lasten huollosta ja tapaamisoikeudesta laadittuihin sopimuksiin, on vanhemmilla lakien (avioliittolaki 1929/234; sosiaalihuoltolaki 2014/1301) mukainen mahdollisuus pyytää apua perheasioiden sovittelijalta, jolta saatavan tuen tavoitteena tulee ensisijaisesti olla erotilanteessa lapsen edun toteutuminen. Sovintomenettelyn etua verrattuna riitaisaan oikeudenkäyntiin on perusteltu sillä, että molempien osapuolten kannalta sen on ajateltu olevan inhimillisempi ja usein paremmin heidän tarpeitaan ja tavoitteitaan vastaava. (Ervasti 2004, s. 136).

Tuomioistuinten ulkopuolella toteutettaville vaihtoehtoisille konfliktinratkaisumenetelmille tyypillisiä piirteitä ovat nopeus ja työskentelyn alhaiset kustannukset. Erityisesti konfliktinratkaisulle ominaista on pyrkimys konfliktin päättymiseen osapuolten välille saavutettavalla yhteisymmärryksellä. (Ervasti 2004, s. 49–107.) Vaihtoehtoisissa menetelmissä korostuu asiakkaan rooli ja ajatus siitä, että

riidan pystyvät parhaiten ratkaisemaan sen osapuolet itse. Työskentelyä toteutetaan usein epävirallisesti, yksityisesti ja niukkojen resurssien puitteissa. Konflikti voidaan ratkaista joko sen osapuolten keskinäisellä sopimuksella tai sen käsittelyyn voidaan ottaa mukaan ulkopuolinen, kolmas taho. Konfliktin ratkaisemiseen voidaan pyrkiä joko auktoritatiivisin keinoin, kompromissia tavoittelemalla tai vaihtoehtoisesti integratiivisella työotteella, jonka tavoitteena on muodostaa tilanteessa yhteinen ymmärrys kummankin osapuolen näkemyksille. (Ervasti 2004, s. 108–120.) Chapman ja Chapman (2016) huomauttavat, että ihmiset kokevat konfliktit eri tavoin ja siksi on tärkeää, että yhteiskunta tarjoaa konfliktin käsittelyyn menetelmiä, joissa voidaan kohdata ja ilmaista omia kokemuksia, tunteita ja tarpeita ja siten vapautua tapahtuneesta.

Konfliktitilanteessa sovittelijana toimiminen vaatii kykyä aktiiviseen kuunteluun, oikeiden kysymysten esittämiseen, erilaisten näkökulmien esille ottamiseen ja työskentelyn referointiin yhdessä erovanhempien kanssa. (Parkkisenniemi 2017). Sovittelijalta edellytetään keskusteluissa neutraaliutta ja luottamuksellisuutta, eikä hän saa asettua tilanteessa kummankaan osapuolen puolelle. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei sovittelija saisi ilmaista omaa mielipidettään ratkaisusta. Sovittelijan puolueettomuudesta kertoo vain konfliktin osapuolten omakohtainen kokemus. (Ervasti 2004, s. 128–133.) Sovittelijan tehtävänä on auttaa vanhempia ylittämään emotionaaliset, sosiaaliset ja kognitiiviset esteet konfliktien ratkaisemisessa ja opettamaan vanhempia konfliktien ratkaisemisessa (Nylund 2018). Dryden ja Mytton (1999) ovat ilmaisseet mielestään oleellisen, myös sovitteluun sopivan näkökulman; ””Neuvojen antaminen ei yleensä johda tulokseen. Ihmiset eivät kuitenkaan kuuntele niitä, sillä he haluavat tehdä itse omat valintansa ja ratkaisunsa.” (Dryden & Mytton 1999, s. 176.)

Pehrmanin (2011) mukaan sovittelu on menetelmä, jolla pyritään ihmiskeskeiseen konfliktien käsittelyyn, jossa osapuolet osallistuvat itse työskentelyyn ratkaisuun pääsemiseksi ja ottavat kumpikin vastuun konfliktin seurauksista (Pehrman 2011, s. 23). Järvelä ja Valkama (1994, s. 136) näkevät sovittelutyön koostuvan kriisityöstä, pitkäjänteisestä terapeutisesta työstä sekä myönteisyyteen ja tulevaisuuteen tähtäävästä työstä. Mikäli sovittelutilanteessa käytyjen keskustelujen tavoitteena on konfliktin osapuolten keskinäisen jännitteen poistaminen, voi lopputulos olla restoratiivinen eli korjaava (Shearer 2016, s. 83–85).

Jotta sovittelun lopputulos olisi lapsen edun mukainen, molempien vanhempien on kyettävä ymmärtämään lapsen tarpeet kyetäkseen toimimaan lapsen edun mukaisesti. Sovittelijan tehtävänä on auttaa heitä tunnistamaan lapsen tarpeet ja etu. Sovittelun mahdollisuuksia ennaltaehkäisevänä lastensuojelun muotona ei välttämättä täysin tiedosteta. Perheasioiden sovittelua käyttää tutkimusten mukaan vain pieni osa perheistä, vaikka useimmat perheet hyötyisivät siitä. Suurin tarve sovittelulle on perheissä, joissa lasten asioiden järjestäminen erotilanteessa ei ole onnistunut hankaluuksista. Sovittelun puitteissa voitaisiin varmistaa myös lapsen kuulluksi tulo. (Alppivuori 2017, s. 10–11).

Kritiikki vaihtoehtoisia konfliktinratkaisumenetelmiä kohtaan liittyy sen epämuodolliseen ja jäsentymättömään rakenteeseen, eikä sen kulkua ohjaa yleiset velvoitteet tai säännönmukaisuus. Tämän nähdään vaarantavan esimerkiksi sovintomenettelyyn osallistuvien oikeussuojaa. Lisäksi vaihtoehtoisten konfliktinratkaisumenetelmien osalta huolta on aiheuttanut mahdollinen vallan epätasapaino, joka voi näkyä heikomman osapuolen alisteisena asemana liittyen psykologiseen, taloudelliseen tai oikeudelliseen suhteeseen. On myös korostettu, ettei edullisuus ja nopeatahtinen ole välttämättä sama asia kuin tasapuolinen ja yhdenmukainen. (Ervasti & Nylund 2014, s. 36.)

Kunnat ovat velvollisia huolehtimaan perheasioiden sovittelun palvelun järjestämisestä asukkailleen joko itse palvelua tuottamalla, yhteistyössä muiden kuntien kanssa tai ostamalla palvelun muilta kunnilta tai yksityisiltä palveluntuottajilta, joilla on aluehallintoviraston lupa perheasioiden sovitteluun. (Taskinen 2001, s. 52; avioliittolaki 1929/234 22 ja 23 §). Perheasioiden sovittelun tarkoituksena on kiinnittää vanhempien huomio lapsen tulevaisuuteen ja siihen, millä tavalla uusi arki rakennetaan. Siksi konfliktin tasoa ja huoltajuuksiasiaa käsitellessä ja siitä päätettäessä tulisi aina huomioida tilanteen taustalla olevia asioita, jotta kyetään tarkastelemaan konfliktia lapsen asema ja etu huomioiden. (Nielsen 2017, s. 211.)

Perheasioiden sovittelusta on aiempia tutkimuksia (Meriö- Mielonen 2011; Taimi 2015), joissa on tarkasteltu sovitteluun osallistuvien vanhempien kokemuksia työskentelyn vaikuttavuudesta ja sen vastaamisesta tuen tarpeisiin. Tutkimuksia, joiden avulla kyettäisiin selvittämään työntekijöiden näkemyksiä ja kokemuksia eroperheille tarjottavista, sovittelun kaltaisista työskentelymenetelmistä, ei juurikaan ole.

Yhdysvalloissa tehtyjen lukuisten empiiristen tutkimusten tulosten perusteella sovittelun kaltaisiin vaihtoehtoisin menettelyihin osallistuneiden kokemus on se, että osallistuminen niihin on ollut perinteistä tuomioistuinmenettelyä tasapuolisempi, tyydyttävämpi ja sen aikana tehtyjä sopimuksia on kyetty noudattamaan paremmin. (Ervasti 2004, s. 134–139.)

Usein sosiaalitoimen työntekijä määrätään perheen erotilanteessa sovittelijaksi ilman erillistä koulutusta ja neuvoja, jolloin on vaarana, että perheasioiden sovitteluksi määritelty palvelu ei sisällöltään erotu muista eropalveluista (Parkkisenniemi 2017). Antikainen (2007, s. 69) toteaa, ettei sosiaalityöntekijöillä oleva asiantuntijuus huolto- ja tapaamisriitojen sopimuskäytänteissä ole yhdenmukaista. Sovittelun sisällöistä ja toteutuksesta samoin kuin sovittelijoilta edellytettävistä valmiuksista vallitsee epätietoisuus (Parkkisenniemi 2017). Auvisen (2006, s. 470–473) mukaan erotilanteessa tasavertaisiksi arvioitujen vanhempien riitatilanteissa sosiaalitoimella ei ilman erillistä koulutusta ole erityistä asiantuntijuutta. Sovittelijakoulutuksen saaneita on yhä enemmän, mutta perheasioiden sovittelua toteuttavien työntekijöiden tarkkaa määrää ei ole tilastoitu. Sovittelutyötä tekevien määrän lisäksi epäselvyys valitsee myös siinä, mihin tuen tarpeisiin sitä tulisi kohdentaa; kaikkiin parisuhteen pulmiin, eropohdintoihin, suhteen päättymisen syiden selvittelyyn vaiko eron jälkeisen vanhemmuuden rakentamiseen ja lapsen asioita koskevien erimielisyyksien ratkomiseen. Hämmennys palvelun sisällöstä ja kohdentumisesta on osaltaan ruokkinut sekaannusta siitä, keille sovittelu kunnissa kuuluu, ja millainen moniammatillinen asiantuntijajoukko sovittelukentällä toimii. (Haavisto ym. 2014, s. 12–13.)

Perheasioiden sovittelijoina toimivien osaamista on pyritty vahvistamaan FASPER-hankkeessa, tarjoamalla sovittelumallin mukaista koulutusta (Haavisto ym. 2014, s. 38–40). FASPER-projekti oli Suomen Sovittelufoorumin tutkimus- ja kehittämishanke vuosina 2009–2014. Hankkeessa tutkittiin fasilitatiivisen perhesovittelun mahdollisuuksia erokonfliktien käsittelyyn sekä kehitettiin uusia toimintatapoja perheiden erotilanteisiin ja lasten asioita koskevien sopimusten laatimiseen. Saatujen kokemusten perusteella kehitettiin myös malli perheasioiden sovittelijoiden kouluttamiseen. Koulutuksen perusteella sovittelutyöskentelyn menetelmiä ovat ymmärrykseen ja tekniseen osaamiseen liittyviä teorioita, joiden avulla sovitteluprosessi etenee aina saman mallin mukaisesti. (Haavisto 2018, s. 30; Nylund 2018).

Ennaltaehkäisevänä palveluna perhesovittelulla voidaan vähentää eroon päätyvien vanhempien määrää ja näin kenties ehkäistä osa kahdestatuhannesta vuosittain käräjäoikeuksissa käsitellyssä olevasta lasten huoltoon ja tapaamisoikeuteen liittyvästä riidasta (Oikeusministeriö 2018).

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

4.1 Tutkimustehtävä

Tutkimukseni kohdistuu eroperheiden kanssa työskentelyyn, ja tutkimuskysymykseni ovat:

1. Mistä koostuu perheneuvolatyöntekijöiden ydinosaaminen eroperheiden kanssa työskentelyssä?

2. Mitkä tekijät määrittelevät perheneuvolatyöntekijöiden erotyötä?

Paremmalle yhteistyölle on suuri tarve ja inhimillisestä että taloudellisesta näkökulmasta katsottuna eroperheille on pystyttävä turvaamaan mahdollisimman monipuoliset palvelut. Tutkimustehtäväni on muodostunut praktisen tiedonintressin pohjalta ja lisäksi pyrkimykselläni asiakaslähtöisten palvelujen alueelliseen kehittämiseen vastaan tieteen tekemisen yhteiskunnalliseen tehtävään pohtia tutkimuksen tavoitetta hyödyn näkökulmasta käsin (myös Muhonen & Puuska 2014, 93). Tavoitteena on, että tutkimuksen tuloksia voitaisiin hyödyntää alueellisesti eroperheille tarjottavien palveluiden kehittämisessä siten, että palvelut mahdollisimman hyvin ja oikea-aikaisesti vastaisivat eroperheiden tuen tarpeisiin. Kehittäminen tähtää puolestaan siihen, että niin alueellisesti kuin kansallisellakin tasolla olisi mahdollista taata asiakkaiden oikeus tasalaatuisten, oikea-aikaisten palvelujen saamiseen.

Vastatessani ensimmäiseen tutkimuskysymykseen kiinnitän erityistä huomiota siihen, minkälaisista erotyöskentelyn käytänteisiin liittyvästä osaamisesta perheneuvolan työntekijät puhuvat, minkälaisena he oman osaamisensa kokevat ja minkälaista osaamista työntekijät kuvaavat tarvitsevansa lisää työstä hyvin ja tuloksellisesti suoriutuakseen. Tarkastelen osaamista Sipilän (2011) jaon mukaisesti kiinnittäen huomiota niihin

tietoihin, taitoihin ja eettisiin kysymyksiin, joista työntekijät puhuvat kuvatessaan erotyön osaamistaan. Edellä esitetty jako on alun perin luotu nimenomaan sosiaalityöntekijöiden työn tarkasteluun, mutta on tulkintani mukaan tarpeeksi laaja, jotta sitä voidaan käyttää laajemmin sosiaali- ja terveystalveluihin kuuluvan erotyön tarkasteluun.

Toiseen tutkimuskysymykseen pyrin vastaamaan tuomalla esille niitä yksittäisiä tekijöitä, jotka määrittelevät perheneuvolatyöntekijöiden toteuttamaa erotyöskentelyä. Eropalvelujen kehittämistä koskevan kysymyksen avulla tarkastelen työntekijöiden haastatteluissa esittämiä ideoita alueellisen yhteistyön mahdollisuuksista luoda yhtenäistä palvelumallia eroperheiden kanssa toteutettavaan työhön.

4.2 Tutkimusaineiston keruu teemahaastatteluin

Maisterintutkielmani aineisto koostuu viiden Etelä-Suomessa sijaitsevan kunnan perheneuvolan työntekijän haastatteluista. Kaikki työntekijät työskentelevät saman kunnan perheneuvolassa ja heidän työnkuvaansa kuuluu heidän koulutuksestaan ja aiemmasta työkokemuksestaan riippumatta eroperheiden kanssa sosiaalihuoltolain (1301/2014) 26 §:n mukainen kasvatukseen ja perheneuvontaan liittyvä työskentely. Perheneuvolan eropalveluissa ei ole kyse avioliittolain (234/1929) mukaisesta perheasioiden sovittelusta, mutta työntekijöiden kertomusten perusteella heidän työhönsä sisältyy sovittelun kaltaisia elementtejä. Kolme haastattelluista työntekijöistä työskenteli perheneuvolassa koulutuksensa mukaisesti psykologina ja kaksi sosiaalityöntekijän koulutuksella perheneuvojana. Työntekijöillä on kokemusta eroperheiden kanssa työskentelystä kolmesta vuodesta kahdeksaentoista vuoteen. Eroperheiden kanssa työskentelyllä tarkoitetaan sellaisia työtehtäviä, joihin on sisältynyt jollakin tavoin eroperheiden tilanteisiin tarjottava tuki tai siihen liittyvien sopimusten teko. Erillinen koulutus ja kokemusta tuomioistuimen follo- sovittelijana toimimisesta on kahdella informantilla. Follo- sovittelua käytetään tuomioistuimissa silloin, kun huoltoriita-asiaan pyritään löytämään ratkaisu ennen riita-asian varsinaista oikeuskäsittelyä. Huoltoriita-asioissa follo- sovittelijalta edellytetään psykologin, sosiaalityöntekijän tai lastenpsykiatrin koulutusta.

Aineistonhankintamenetelmäksi olen valinnut puolistrukturoidun teemahaastattelun. Teemahaastattelu menetelmänä antaa tutkijalle mahdollisuuden joustavasti vaikuttaa

keskustelun kulkuun lisäkysymyksiä esittämällä ja näin dialogisuutta luomalla. (Tuomi & Sarajärvi 2009, s. 87–88.) Ennalta suunnitelluilla kysymyksillä jäsennettiin keskustelun sisältöä, mutta haastateltavat saivat haluamallaan tavalla tuoda esille omia ajatuksiaan tai näkökulmiaan käsiteltävänä olevien aiheiden osalta. Ennen haastattelujen toteuttamista perehdyin eroperheille kansallisesti tarjolla oleviin palveluihin ja niihin liittyviin aiempiin tutkimuksiin. Tutkimukseen osallistuvien määrä valikoitui sillä hetkellä tietyn kunnan perheneuvolassa työskentelevien työntekijöiden määrän mukaan.

Hain kunnalta virallista tutkimuslupaa työntekijöiden haastatteluun tutkimustani varten, jonka jälkeen lähetin heille sähköpostitse kyselyn halukkuudesta osallistua. Kaikki viisi perheneuvolassa työskentelevää työntekijää suostuivat ilokseni informanteiksi, jonka jälkeen laadin tutkimukseen osallistuville työntekijöille esitteen tutkimuksesta (liite 2.), sen tavoitteista ja haastattelun perusteella saadun tiedon käsittelystä sekä lomakkeen suostumuksesta haastatteluun (liite 3.). Haastattelut toteutettiin toukokuun 2020 aikana perheneuvolan työntekijöiden työhuoneissa. Tunnin mittaisiksi ennalta haastateltavien kanssa aikataulutetut haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin kesäkuun 2020 aikana. Tekstin muotoon sanatarkasti litteroitua aineistoa kertyi yhteensä noin 62 sivua viiden tunnin ääninauhoista.

Teemahaastattelurungon muodostin aiemmin sosiaalityön maisteriopinnoissa toteuttamani käytäntötutkimuksen pohjalta, jossa olin tarkastellut erovanhempien kertomia kokemuksia eropalvelujen saatavuudesta eron eri vaiheissa. Haastattelurungon ensimmäisen teeman kysymykset liittyivät erotyöskentelyä toteuttavien työntekijöiden koulutustaustaan ja erityisosaamiseen toteuttaa kyseessä olevaa työtehtävää. Toisessa haastattelurungon teemassa pyrin kysymyksilläni saamaan tietoa perheneuvolassa olevista käytänteistä sovittelun kaltaisissa prosesseissa. Kolmannen teeman kysymykset käsitelivät työntekijöiden kokemuksia erotyöskentelyprosesseissa kokemistaan haastavista tilanteista. Neljännen teeman kysymyksillä pyrin saaman tietoa eropalvelujen tämän hetken tilanteesta käytössä olevien menetelmien, työskentelyyn varatun ajallisen resurssin, yhteistyön muiden eropalveluja tarjoavien tahojen sekä kehittämisen osalta.

Valmistauduin haastattelutilanteisiin huolellisesti pyrkien varmistumaan omasta rauhallisuudestani ja kyvystä keskittyä kuulemaan olennainen ja rohkaisemaan haastateltavaa tuomaan esille kokemuksiaan monipuolisesti ja avoimesti. Kaikkien

haastateltavien kanssa minulla oli yhteistä työhistoriaa, koska työskentelen heidän kanssaan samassa kunnassa. Kiinnitin Ruusuvuoren ja Tiittulan (2017, 69–74) sekä Hyvärisen (2017, 30) ohjeiden mukaisesti erityistä huomiota omaan rooliini haastattelijana ja sen myötä pyrin välttämään keskustelun ohjautumista omien mielipiteiden tai aiempien kokemusten mukaisesti tilanteisiin, jotka olin saattanut yhteisen työskentelymme puitteissa kokea huomiota vaativana. Tarkastelen haastateltavien esiin tuomia asioita Heinon (2018) ja Riessmanin (2002) tavoin kertomuksina heidän aiemmista kokemuksistaan. Tällöin kertomukset on tuotettu haastattelutilanteessa tutkijan kanssa, ja tiedon tuottamisen konteksti, eli työympäristö ja tutkijan esittämät kysymykset, ovat ohjanneet keskustelua ja aineiston sisältöä.

4.3 Aineiston analyysimenetelmänä laadullinen sisällönanalyysi

Laadullisessa tutkimuksessa teoriaa voidaan käyttää välineenä, joka sitä mahdollistaa tulkintojen tekemisen kerätystä tutkimusaineistosta. Toisaalta teoria voidaan nähdä myös tutkimuksen tavoitteena siten, että tutkimuksella pyritään joko täysin uuden teorian luomiseen tai aiemman teorian parantamiseen. Laadullisen analyysin laatimisessa tyypillistä on jatkuvan vuoropuhelun ylläpitäminen tutkimusongelman ja kerätyn aineiston välillä. (Ruusuvuori ym. 2010, s. 13). Jo teemahaastattelun kysymyksenasettelullani pyrin rajaamaan haastatteluilla kerättävän aineiston sellaiseksi, että se parhaalla mahdollisella tavalla vastaisi esitettyihin tutkimuskysymyksiin ja kykenisi luomaan dialogia tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen kanssa. Analysoin kerättyä aineistoa laadullisen sisällönanalyysin keinoin.

Sisällönanalyysissä pyrin etenemään tulkinnan ja päättelyn kautta kohti käsitteellisempää näkemystä tutkittavasta ilmiöstä, jonka jälkeen laadin siitä kirjallisen analyysin. Näin kerättyä aineistoa tulkitsemalla voidaan rakentaa kokonaisuus, jolla liitetään saadut tulokset aiempien tutkimusten mukaiseen asiayhteyteen ja sen myötä esitetään analyysin tuloksena tehtyjä johtopäätöksiä. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, s. 108.) Aineistolähtöisesti tutkimusta tehtäessä tutkimuksen pääpaino on aineistossa, mikä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi analyysiyksiköt eivät ole ennalta määrättyjä ja aineisto toimii teorian pohjana. Tällöin analyysissä edetään induktiivisesti eli yksittäisistä havainnoista yleisempiin väitteisiin. Induktiivista lähestymistapaa käyttämällä ei ole tarkoitus kokeilla teorian soveltuvuutta, eikä tutkija itse voi priorisoida aineistosta nousevia aiheita.

(Hirsjärvi ym. 2004, s. 155.) Aineistolähtöisen analyysin käyttö tutkimuksessa vaatii tutkijalta kykyä reflektoida valintojaan ja tarkastella tutkimuksen luotettavuutta, jotta lukija ymmärtää tutkimuksen taustalla olevia syitä ja seurauksia (Tuomi & Sarajärvi, 2009, s. 109).

Aloitin analyysin teon tutustumalla litteroituun aineistoon huolellisesti, lukemalla kaikki haastattelut useaan kertaan ja tekemällä niistä havaintoja mahdollisista analyysiyksiköistä. Etsin aineistosta teemoja, jotka liittyivät ennalta suunnittelemini tutkimuskysymyksiin. Aineistoa analysoidessani tein muutoksia sekä tutkimuskysymyksiin että analyysiyksiköihin, koska haastattelujen perusteella muodostamani kuva tuloksista ei vastannutkaan suunnitelmaani. Tutkimuskysymysten ja aineistosta nousseiden teemojen muuttuessa vaihtui osittain myös tutkimuksen teoreettinen sisältö. Analyysivaihe jatkui vuoropuhelulla aineiston ja teorian kanssa ja lopulta sain tulososion vastaamaan tutkimuksen teoreettista osuutta aineistolähtöisen analyysin periaatteiden mukaisesti. Jälkeenpäin pohdin, että aineistosta nousseiden teemojen vaatima muutos tutkimuskysymyksiin teki tutkimusprosessista työläämmän, mutta oma moraalini tutkijana ei olisi loppujen lopuksi sallinut aidan ylittämistä matalimmasta kohdasta.

Analyysini tulososuus pitää sisällään kaksi pääteemaa, jotka vielä jaottelin kuudeksi alateemaksi aihealueeseen liittyen. Toinen pääteema käsittelee perheneuvolan työntekijöiden osaamista eropalveluissa, jonka osalta alateemoiksi nimesin lapsen edun, ammattietiikan ja lainmukaisuuden. Toisen pääteeman avulla tarkastelen perheneuvolan erotyötä määrittäviä tekijöitä sen määrittelemättömyyden, menetelmien sisällöllisten vaihtelujen sekä palvelujen ja yhteistyön kehittämisen kautta. Tutkimuksen aikana olen pyrkinyt etenemään ja löytämään kehittämiseen liittyviä näkökulmia sen sijaan, että olisin tarkastellut pelkästään olemassa olevia epäkohtia ja palvelujen toimimattomuutta. Tutkimustuloksiani esittelen yksityiskohtaisesti luvuissa viisi ja kuusi. Analyysia havainnollistaakseni käytän suoria aineistolainauksia, jotka erottuvat muusta tekstistä sitaateilla ja kursivoidulla tekstityylillä. Käytän aineistolainauksia laajasti eri haastatteluista. En kuitenkaan ole numeroinut haastatteluita, sillä tutkimukseen osallistuneiden työntekijöiden määrä on pieni, ja mahdollisuus yhdistää aineistolainaukset saman ihmisen sanomaksi lisää tutkittavien tunnistettavuutta.

4.4 Tutkimusetiikka

Tieteelliseltä tutkimukselta vaaditaan useiden eettisten kriteerien täyttymistä. Tutkimuksen kaikissa vaiheissa olen huomioinut tietosuojalaissa (1050/2018) mainitut seikat liittyen aineiston keräämiseen, analysointiin ja säilyttämiseen. Hallamaan ym. (2006, s. 17) ohjeistuksen mukaisesti olen huomioinut tutkimuseettisiä näkökohtia huolehtimalla siitä, että tutkimuksen informanteilla on ollut totuudenmukainen tieto tutkimuksen tarkoituksesta, heidän tutkimukseen osallistumisensa ehdoista ja kerätyn aineiston käyttämisestä ainoastaan tutkimustarkoituksiin. Lisäksi tutkimukseen osallistuvat ovat antaneet suostumuksensa osallistumisestaan kirjallisesti. Tutkimuksessa sekä sähköisesti että kirjallisesti kerättyä aineistoa olen säilyttänyt muiden kuin itseni ulottumattomissa salasanan takana ja nämä aineistot hävitän, kun tutkimus on valmistunut (myös TENK, 2009). Koska tutkimusraportissa käsitellään organisaation tilaa tai palvelujen alueellista kehittämistä, on tarpeen suojella tutkimukseen osallistuvien anonymiteettia siten, että henkilötietojen lisäksi tutkimuksen kohteena olevaa kuntaa ei raportissa mainita. Tutkimustuloksia käytetään kuitenkin kyseisen kunnan eropalveluiden kehittämisessä saatuja tutkimuksesta saatuja tuloksia hyödyntäen.

Lupa tutkimuksen toteuttamiseen myönnettiin osittain jo toteuttamani käytäntötutkimukseen haetun luvan yhteydessä ja vahvistettiin jatkotutkimukseen liittyvin tarkennuksin kevään 2020 aikana. Maisteritutkielmassani tutkimukselle asetetut eettiset vaatimukset täyttyivät haastateltaville työntekijöille ennen tutkimukseen osallistumista jettavan tutkimustiedotteen ja lupalomakkeen kautta. Myös haastatteluissa pyrin huomioimaan ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettistä periaatetta jokaisen haastateltavan yksilöllisen ihmisarvon ja itsemääräämisoikeuden osalta niin, etten haastattelun aikana pyrkinyt omilla oletuksillani tai mielipiteilläni vaikuttamaan haastateltavien asenteisiin ja sitä kautta niiden perusteella saataviin tutkimustuloksiin. Tutkimusraporttia laatiessani suojelin informanttien vähäisen määrän ja sen kautta mahdollisen tunnistettavuuden takia heidän anonymiteettiään siten, etten paikantanut sitaatteja yksittäisiin osallistujiin.

5 PERHENEUVOLAN TYÖNTEKIJÖIDEN OSAAMINEN EROPALVELUISSA

5.1 Lapsen etu

Perheneuvolapalvelua on tarjolla perheille, joissa on alle 13-vuotiaita lapsia tai joihin lapsi on pian syntymässä. Tukea on tarjolla yleisenä neuvontana, tutkimuksina ja terapeuttisena työskentelynä tilanteissa, joissa perhe tarvitsee apua ihmissuhteisiin, perhe-elämään tai lasten kasvatukseen liittyvissä ongelmatilanteissa. Haastatteleman perheneuvolan työntekijät painottavat, että perheneuvolatyöskentely perustuu sosiaalihoitolain (1301/2014) 26 §:n mukaiseen kasvatus- ja perheneuvontaan ja sen tarkoituksena on tarjota hoidollista tukea myös perheiden erotilanteissa lapsen edun toteutumiseksi. Lastensuojelulain (417/2007) mukaan lapsen edun tulisi aina olla kaiken päätöksenteon ratkaisuperusteena, mutta myös sosiaalihoitolaki (1301/2014) määrittelee, että lapsen kanssa työskentelevillä on velvollisuus kiinnittää huomiota lapsen etuun. Tutkimuksessani työntekijät painottavat, että lapsen aseman huomioiminen perheen erotilanteessa on keino lapsen edun toteutumisen arvioinnissa.

Haastatteleman työntekijät korostavat lapsen aseman keskeisyyttä puhuessaan erotyöskentelystä. Työntekijät tuovat esille, että eroperheiden kanssa työskennellessä käsitellään erityisesti eron vaikutuksia lapseen, ja tarkastellaan perheen tilannetta kokonaisvaltaisesti ihmissuhteissa tapahtuvien muutosten tai menetysten osalta. Menetyksenä työntekijöiden puheissa määritetty lapsen joutuminen luopumaan omassa arjessaan toisen vanhemman läsnäolosta joko osittain tai pahimmassa tapauksessa kokonaan. Myös Haavisto ym. (2014, s. 22) kertoo erään perheneuvojan tulkinnasta: ”sovittelun kello käy lapsen aikaa” ja painottaa lapsen edun toteutumisen olevan sovittelun tärkein päämäärä.

Työntekijöiden näkemyksen mukaan lapsen asemaan tulisi kiinnittää huomiota heti ensimmäisellä tapaamisella vanhempien kanssa. Lisäksi työntekijät tuovat esille, että mikäli lapsen etu sitä vaatii, lapsen tilannetta arvioidaan tarvittaessa erikseen lapselle järjestettävän tukijakson aikana, jolloin lasta tavataan ilman vanhempia. Myös Linnanmäki (2019, s. 3) painottaa tutkimuksessaan, että vanhempien riitatilanteissa lapsen etua tavoitellaan tarjoamalla hänelle parasta menettelyä. Lapselle järjestettävä tukijakso voi työntekijöiden kertoman perusteella sisältää useita lapsen ja

perheneuvolatyöntekijän kahdenkeskisiä tapaamisia ja myös muihin palveluihin ohjaamista, esimerkiksi lastenpsykiatrin toteuttamaa lapsen psyykkistä arviointia osana perheneuvolan palvelua. Salon (2011) tutkimuksen mukaan noin 35 % erotilanteen kokeneista lapsista kärsi vakavista psyykkistä oireista, joten terveydenhuollon palveluihin ohjaamisen tärkeys korostuu työskentelyssä eroperheiden kanssa. Lapsen vakavaa psyykkistä oireilua esiintyy usein vanhempien pitkäaikaisen riidan seurauksena (Aaltonen 2014, s. 215).

Perheneuvolan työntekijät kertovat, että perheneuvolaan hakeudutaan liian harvoin eron ollessa vasta harkintavaiheessa. Näissä tilanteissa työntekijät kuvailevat sekä omaa että erovanhempien asennetta työskentelyyn toiveikkaammaksi ja, että silloin ollaan työntekijöiden mukaan *"suotuisimmissa vesissä"*, koska tilanteessa on helpompi tuoda esille lapsen asemaa perheessä ja sen avulla saada vanhemmat ymmärtämään erotilanteen vaikutuksia lapsen hyvinvointiin. Yksi työntekijä kertoo, että lapsen edun ajaminen on erityisen hankalaa niissä tilanteissa, joissa *"jo työskentelyn lähtökohtana on evidenssin hakeminen ja tapaamiseen tullaan jo lopputulos kainalossa"*. Tällä tarkoitetaan sitä, että vanhemmat ovat jo lähtökohtaisesti päättäneet ajaa omaa etuaan, eivätkä ole valmiita keskinäiseen yhteistyöhön lapsen hyvinvoinnin varmistamiseksi. Taskisen (2001, s. 58) mukaan oleellinen tavoite vanhempien kanssa työskentelyssä on keskustella vanhemmuuden uusien käytäntöjen merkityksistä lapselle, eikä niinkään vanhempien kokemuksista erotilanteesta. Haavisto ym. (2014, s. 22) kutsuu sovittelua prosessiksi, jossa luodaan uutta, eron jälkeistä vanhemmuutta.

Haastattelemani työntekijät tuovat esille huolensa lapsen edun toteutumisesta silloin, kun lapsi itse ei ole halukas vanhempien tapaamisiin heidän keskenään sopimalla tavalla. Näissä tilanteissa työntekijät kertovat pyrkivänsä tukemaan lapsen kuulluksi tulemistä sanoittamalla tarvittaessa lapsen työntekijöille esittämiä toiveita vanhemmille, mikäli lapsi kokee tilanteen itselleen hankalaksi. Joskus lapset kokevat vaikeaksi omien mielipiteiden esille tuomisen lojaliteettiristiriitojen takia (Karttunen 2010). Toisaalta joskus lapsi voi myös lyöttäytyä yhteen toisen vanhemman kanssa saavuttaakseen haluamansa, esimerkiksi vanhempien yhteen palaamisen (Taskinen 2001, s. 59). Työntekijät kertovat, että lapsen osallisuus erotyöskentelyssä parantaa lapsen edun mukaista lopputulosta. Taskinen (2001, s. 60) toteaa, että lapsen hyvinvointia vanhempien erotilanteesta voi huomattavasti helpottaa pelkästään se, että lapsi näkee

vanhempien keskustelevan yhteisymmärryksessä häneen liittyvistä asioista. Tämä voi lisätä lapsen turvallisuuden tunnetta ja huomioiduksi tulemisen kokemusta. Lapsen edun tavoittelu työskentelyn lähtökohtana näkyy selkeästi myös tämän tutkimuksen aineistossa:

"Vaikkei tässä mitään niin kuin paperia aikaan saada, niin se on tavoite, että lapsi tulis kuulluksi ja lapsen ääni tulis kuuluville tai tulis se lapsen näkökulma esille, vaikka se lapsi ei osais puhuakaan, niin tulis se lapsen näkökulma vanhempien mielessä kirikkaaksi." Edellä esitetyssä esimerkissä painotettiin joko lapsen sanallista kuulemista tai lapsen näkökulman esiin tuomista ja huomiointia työntekijöiden välityksellä.

Myös Sipilä (2011) painottaa työskentelyn tavoitetta haavoittuvaisessa asemassa olevien puolustamisessa lastensuojelun toimintaympäristössä, mikä voi tarkoittaa esimerkiksi kykyä tulkita lapsen sanatonta viestintää (Sipilä 2011, s. 146). Tässä tutkimuksessa työntekijöiden kertomukset kokemuksistaan lasten osallistamisesta työskentelyyn ovat kuitenkin toisistaan eroavia ja voivat osaltaan olla seurausta varsinaisten työskentelymallien puuttumisesta, mikä ei kuitenkaan tarkoita lapsen jäämistä vanhempien erotilanteessa vaille tukea ja huomiota:

"Mutta toki perheneuvolan työssä ei korostu niinkään se lasten kanssa tehtävä työ. Täällä saatetaan tehdä enemmän aikuisten kanssa työtä... ja se riippuu niin, toki se tunnetukikin on pääsääntöisesti yleensä lapselle psykologin tarjoamaa tukea." Haastattelujen perusteella lapsen aseman huomioiminen käytännön työskentelyssä näkyy huolimatta siitä, keskitytäänkö vanhemmuuden tukemiseen, työskentelyyn lapsen kanssa vai molempiin samanaikaisesti.

Lapsen edun säilyttäminen työskentelyn keskiössä on työntekijöiden mielestä erityisen vaikeaa ja toisaalta ensiarvoisen tärkeää niissä tilanteissa, joissa vanhempien erimielisyydet ovat pitkittyneet ja asia on edennyt tuomioistuimen ratkaistavaksi joiltakin osin. Yksi työntekijä kertoo tilanteista, joissa toinen vanhemmista kieltää työskentelyn lapsen kanssa: *"Jos lapsi on ilmiselvästi tuen tarpeessa niin eihän sitä voi kieltää...kyllä lasta pitää saada auttaa. Mut onkse tää palvelu, niin se on toinen kysymys... sit se tietysti on se lastensuojelun puoli"*. Työntekijä viittaa tässä yhteydessä tarpeeseen arvioida lastensuojelun avohuollon tukitoimia, joka heränneen huolen perusteella laaditun

lastensuojeluilmoituksen myötä tarkoittaisi jälleen uusien ihmisten puuttumista perheen tilanteeseen toisesta yksiköstä käsin.

Yksi työntekijöistä ilmaisee mielipiteensä vanhempien tavasta reagoida niissä tilanteissa, joissa he eivät saa tarpeeksi nopeasti apua erokriisissään: *"Lähtökohtaisesti mä ajattelen, että eroasiat ei oo pääsääntöisesti lastensuojeluasioita. Ihmiset tuppaa soittamaan sinne palvelutarpeen arviointiin ja tekemään ilmoituksia ja ne kuormittaa niillä jokaista systeemiä"*. Myös Ylirukan ym. (2018, s. 21) selvityksen perusteella tilanteissa, joissa pitkienkin asiakasprosessien jälkeen perheen tilanne päättyy lastensuojelun hoidettavaksi, ei perhe välttämättä hyödy sitäkään kautta saadusta palvelusta. Haastattelemani työntekijät ovat pitkittyneiden oikeusprosessien osalta yksimielisiä siitä, että niissä tilanteissa vanhemmilla voi erityisesti olla kadonnut näkemys siitä, millä tavoin tilanteessa toteutuu lapsen paras:

"Sit kun ollaan jo tosi pitkällä siinä erossa, että ollaan oikeudessa ynnä muuta...jos vanhemmat unohtaa sen lapsen ja sen näkökulman...lapsen parhaan edun siinä erossa ja taistelee vaan keskenään, käyttää lasta niinku voiton kappaleena, se on niinku kaikille huonoin vaihtoehto." Esimerkin mukaisessa tilanteessa on vaikea löytää sellaista toimintatapaa, jolla kyettäisiin muuttamaan näkökulma vanhempien itselleen tavoittelemasta edusta lapsen tilanteen tarkasteluun. Umpikujalta vaikuttavassa tilanteessa työntekijät herkästi ohjaavat vanhempia hakemaan tilanteeseen tuomioistuinratkaisua.

Lapsen edun ja aseman turvaaminen tilanteissa, joissa ratkaisua lapsen tapaamisiin, asumiseen tai huoltoon on haettu tuomioistuimesta, puhututtaa melkein kaikkia työntekijöitä. Osa työntekijöistä kertoo, ettei perhettä tavata oikeuskäsittelyn aikana, koska usein vanhemmat pyrkivät vaikuttamaan työntekijöiden kautta ratkaisuun esimerkiksi työntekijöiden tuomioistuimille laatimien lausuntojen kautta: *"täältä haetaan sellaista työkalua millä taistellaan toista vanhempaa vastaan"*. Kysyttäessä lapsen tuen tarpeeseen vastaamisesta näissä tilanteissa, työntekijät tuovat esille huolensa siitä, että "häviääkö" lapsi myös viranomaisten ulottumattomiin tuomioistuimen ratkaisun käsittelyajaksi: *"Tää onkin hyvä kysymys sinänsä...en ihan tarkkaan tiedä tilannetta. Joskus jos lapsi alkaa tosi vahvasti reagoimaan tai muuta niin onhan meillä sitten terveydenhuolto. Jos lapselle tulee massiivisia pulmia niin sitten erikoissairaanhoidon*

puoli on sellainen, joka täytyy kopittaa...se on vähän pulmallista sillon kun oikeusprosessi on käynnissä, koska se ei ole kauheen suotuisa vaihe alottaa hoitoo. Se olis hyvä, että tilanne siellä kotona olis suhteellisen vakaa kun lapsen hoito alotetaan. Tää on hyvä kysymys."

Useat työntekijät mainitsevat kokevansa jo etukäteen haluttomuutta aloittaa työskentelyä niiden eroperheiden kanssa, joiden osalta on jo vanhempien taholta saatu tieto asian viemisestä tuomioistuimen ratkaistavaksi: *"Sitten alkaa tää asianajajien hätistelemineen, kirjallisten tietojen ja lausuntojen pyytäminen ja miettiminen, että mitä ylipäättään voi tonne kirjata. Helposti sitten kun lapsen kanssa on työskennelty niin jompikumpi asianajaja sieltä sitten soittaa ja sanoo, että tuutko todistamaan".*

Yksi työntekijöistä kertoo, että joskus vanhemmat ovat jo lähtökohtaisesti itse ennen yhteydenottoa perheneuvolaan huomioineet erotilanteen vaikutukset lapsen hyvinvointiin: *"Täällä on semmonen sanonta, että lapsi tuo vanhemmat perheneuvolaan. Monesti saattaa olla, että on kiukuttelua ja uhmaa ja tämmöstä ja loppujen lopuksi lapsi onkin siellä tunteitaan näyttänyt ja se tuo vanhemmat perheneuvolaan. Täällä sitten se asia kulminoituu parisuhteeseen ja siihen liittyviin ajatuksiin."* Edellä mainitun lähtökohdan perusteella usein työntekijät ohjaavat vanhemmat perheasiainneuvottelukeskukseen, jossa parisuhteeseen liittyvään problematiikkaan pyritään tarjoamaan apua, jotta myös lapsen tilanne helpottuisi. Lapsen oireilu vaatii työntekijöiltä kykyä arvioida tilanteen kiireellisyyttä ja niitä palveluja, joilla tuen tarpeisiin kyetään vastaamaan kokonaisvaltaisesti.

Työntekijät kertovat, että joskus perheneuvolaan erotilanteissa ajan varanneiden perheiden tilanne näyttäytyy niin huolestuttavana, että työntekijät kokevat velvollisuudekseen laatia lastensuojeluilmoituksen tai yhteydenoton palvelutarpeen arvioimiseksi. Työntekijöistä osa kokee tämän tärkeimpänä toimena lapsen edun varmistamiseksi esimerkiksi silloin, jos työntekijöille tai jollekin perheenjäsenelle herää epäily tai työntekijä saa tiedon joko lapseen vanhempien taholta kohdistuvasta väkivallasta tai lapsen altistumisesta vanhempien keskinäisille väkivaltatilanteille. Kaikki työntekijät kertovat olevansa tietoisia velvollisuudestaan perheväkivaltatilanteissa laatia lastensuojeluilmoitus ja rikosilmoitus poliisille. Osa työntekijöistä kokee kuitenkin tilanteessa ristiriitaa, koska heidän mielestään rikos- tai lastensuojeluilmoitusten

laatimisella ei välttämättä kyetä suojelemaan lasta hänen etunsa mukaisesti samalla tavoin tai paremmin kuin jos asiaa käsiteltäisiin perheneuvolassa yhdessä vanhempien ja lapsen kanssa. Haaviston ym. (2014, s. 15) ja Ylirukan ym. (2018) tutkimusten perusteella lastensuojelu usein kuormittuu turhaan eroperheissä esiintyvien ristiriitatilanteiden takia. Toivonen (2017, s. 3) nostaa väitöksessään esille näkökulman siitä, kyetäänkö sovintomenettelyillä paremmin varmistamaan lapsen edun toteutumista turvallisuuden osalta kuin riitatilanteiden ratkaisemisella eri tuomioistuimissa. Samankaltainen näkemys on myös osalla tähän tutkimukseen osallistuneista työntekijöistä, mutta heidän kertomustensa mukaan aiempi pitkä työkokemus tai negatiiviset kokemukset lastensuojelun tai poliisin mahdollisuuksista turvata lapsen asemaa vaikuttavat siihen, kuinka herkästi lastensuojelu- tai rikosilmoituksia vanhempien erotilanteessa laaditaan.

Lapsen aseman ja edun toteutumisen varmistaminen perheen kanssa työskennellessä vaatii työntekijältä sekä tiedollista että taidollista kompetenssia. Lainsäädäntö ohjaa perheneuvolan työntekijöitä varmistamaan lapsen roolia työskentelyn keskiössä, mutta tutkimusaineiston perusteella vain pyrkimällä aktiivisesti vaikuttamaan vanhempien asenteisiin ja ymmärrykseen erotilanteen vaikutuksista lapseen, voidaan varmistua lapsen oikeudesta turvallisiin olosuhteisiin ja kasvuympäristöön. Myös lapsen kuuleminen vaatii työntekijältä erityistä herkkyyttä. Työntekijän taidot hallita monimutkaisia vuorovaikutukseen liittyviä asiakastilanteita korostuvat erotyöskentelyssä. Ylirukan ym. (2018, s.13) tutkimuksessa haastatellut sosiaalityöntekijät kokivat toiseksi eniten puutetta juuri vuorovaikutusosaamisessaan.

5.2 Ammattietiikka

Moraali ja eettiset näkökulmat ovat aina läsnä sosiaalityössä. Eettisillä ohjeistuksilla ohjataan moraalista toimintaa. Sosiaalityöntekijöiden on huolehdittava asiantuntijaroolistaan käsin sekä lakien että eettisten ja lainsäädännöllisten vaatimusten täyttymisestä, mutta yhtä tärkeää on kiinnittää huomiota yhteiskunnalliseen vaikuttamisosaamiseen, jolla turvataan hyvinvointinäkökulman ohella palvelujärjestelmien toimivuus ja tasalaatuiset palvelut. (Sipilä 2011, s. 146–150).

Sosiaalialan ammattihenkilön eettisten ohjeiden (2017, s. 22) mukaan sosiaalialalla työskentelevän ammattihenkilön on huolehdittava siitä, että työhön käytettävissä olevat

voimavarat jaetaan tasapuolisesti ja oikeudenmukaisuusnäkökulman mukaisesti kaikkien asiakasryhmien kesken. Eroperheiden kanssa tehtävä työ vie työntekijöiden kokemusten perusteella paljon voimavaroja ja se koetaan toisaalta joskus tuloksettomana: *"Joskus prosessit on ihan loputtomia. Mulla ehkä pisin on ollut sellainen, jossa tapaamisia on ollut 22-23. Sekin päätyi lopulta oikeuteen"*. Kokemus pitkäjänteisen työn tehottomuudesta voi olla yksi syy, mikä aiheuttaa haluttomuutta ja mielenkiinnon vähäisyyttä erotyöhön. Edellä mainittu esimerkki voi myös kertoa siitä, että työn tuloksettomuus ja työntekijän turhautuminen voivat aiheuttaa haluttomuutta toimia tiettyjen asiakasryhmien kanssa. Sipilä (2011) pohtii tutkimuksessaan sitä, että kyetäänkö eettisillä toimintaperiaatteilla vaikuttamaan yksittäisten työntekijöiden käytännön tasolla työssään tekemiin valintoihin (Sipilä 2011, s. 146), joka tässä tapauksessa voi tarkoittaa vaikeiden asiakasryhmien välttelyä eettisten periaatteiden vastaisesti.

Kaikki perheneuvolan työntekijät tuovat esille sen, ettei heidän mielestään eroperheille perheneuvolasta tarjottava tuki ole varsinaista perhesovittelua ja painottavat perhesovittelun olevan käsitteenä epämääräinen sekä käytänteiden että sitä tarjoavien palveluntuottajien osalta. Työntekijät puhuvat enemmän sovittlevasta työotteesta, jota he kokevat oman työnsä eroperheiden kanssa olevan. Yksi työntekijä kertoo työskentelyn sisältävän tapaamisia, joissa vanhemmat käyvät miettimässä asioita lapsen kannalta. Kaikki ovat kuitenkin sitä mieltä, että työskentely on tavoitteellista, *"ei siin olis mitään järkee, jos se ei olis tavoitteellista"*. Varsinaiseen kompetenssiin toteuttaa eroperheiden kanssa sovittelun elementtejä sisältävää työtä työntekijät kokevat olevan kahdella työntekijällä, jotka ovat osallistuneet käräjäoikeuden follo- sovittelukoulutukseen. Kolmella työntekijöistä ei ole oman kertomansa mukaan erityisosaamista eroperheiden kanssa työskentelyyn, eivätkä he koe lisäkoulutusta tarpeelliseksi. Sipilä (2011, s. 150) painottaa työntekijän omaa vastuuta ja sen merkitystä erityisosaamisen kartuttamisessa, jotta voitaisiin varmistua asiakkaiden oikeuksista yhdenmukaisiin palveluihin.

Työntekijän ammattieettisistä velvollisuuksista on säädetty lainsäädäntötasolla vuonna 2016 voimaan tullessa laissa sosiaalihuollon ammattihenkilöistä (2015/817). Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä pykälän 5 mukaisesti ammattihenkilön työnantajan tulee luoda edellytykset sille, että ammattihenkilö saa työssään tarvittavan perehdytyksen ja että hän voi osallistua ammattitaitonsa kehittämiseksi tarpeelliseen täydennyskoulutukseen. Lisäksi pykälän 9 mukaan sosiaalityöntekijä vastaa sosiaalityön

ammattillisesta johtamisesta sekä yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen sosiaalisen tuen ja palvelujen tarpeeseen vastaavasta sosiaalityön asiakas- ja asiantuntijatyöstä sekä sen vaikutusten seurannasta ja arvioinnista.

Työntekijät kertovat, ettei käytössä olevista perhesovittelun kaltaisista käytänteistä ole perheneuvolassa määritelty mallia, jonka mukaan työskentelyä eroperheiden kanssa toteutetaan. Työskentelyyn liittyvien, tarkoin määriteltyjen mallien puuttumista työntekijät perustelevat esimerkiksi sillä, etteivät he koe tarkoin määriteltyjen menetelmien avulla kyettävän vastaamaan vanhempien esille tuomiin tuen tarpeisiin:

"Perheneuvolatyöskentely ainakin täällä on se, että pyritään vastaamaan niihin asioihin, joita vanhemmat, perhe tai vanhempi tuo, eikä se, että ne haluaa jostakin asiasta jutella niin ei se, että meillä on tää malli, että me pusketaan väenväkisin läpi, koska silloin se ei toimi, ei se ole palvelua. Niin tää on mun ajatus." Sipilän (2011, s. 151) mukaan sosiaalityön tulisi perustua tieteelliseen tutkimukseen ja menetelmä tutkimuksellista osaamista tulisi osana ammattietiikkaa kehittää. Edellä mainittu esimerkki voi perustua työntekijän kertomaan omaan kokemukseen siitä, ettei kansallisesti olemassa olevaan sovittelukoulutuksen sisältöön ole ehkä perehdytty ja siksi asenne menetelmien mallintamista vastaan voi olla negatiivinen. Myös ajanpuute voi osaltaan vaikuttaa siihen, ettei arjen työssä kyetä riittävästi huomioimaan ammattieettisiä näkökulmia.

Lapsen hyvinvoinnin ja aseman turvaaminen vanhempien oman kriisin keskellä koetaan työntekijöiden taholta eettisesti merkityksellisenä, mutta samanaikaisesti erityisen haastavana, koska lapsi usein katoaa vanhempien riidan taakse: *"Nää ei oo ollenkaan helppoja juttuja ja toki sillä tavalla on aina myötätunto niitä vanhempia kohtaan, jotka niissä prosesseissa ovat ja niitä lapsia kohtaan, jotka siinä tilanteessa joutuvat olemaan. Mutta tää on sellanen asia, jota pitäis ehkä niinkun valtakunnallisellakin tasolla ja omissa palveluissa prosessien tasolla ylipäänsä miettiä miten nää prosessit menisivät ettei lapset mitenkään tässä kohdin pääsis tippumaan"*. Lapsen aseman ja edun toteutumisen varmistaminen ei näin välttämättä toteudu yksittäisten palvelujen kirjolla, vaan vaatii kaikkien eroperheen asioissa työskentelevien yhteistyötä. Ammattieettisen työskentelyn mukaan työntekijöiden tulisi työssään huomioida havaitsemiaan epäkohtia ja vahvistaa omaa vaikuttamisosaamistaan siten, että näihin epäkohtiin pyrittäisiin puuttumaan.

Lapsen asema eroon liittyvien erilaisten oikeuskäsittelyjen aikana pohdituttaa miltei kaikkia työntekijöitä. Usein he kertovatkin joutuvatkin keskeyttämään työskentelyn, koska kokevat vanhempien käyttävän heitä aseinaan toisiaan vastaan: *" Ainakin omasta mielestä näyttää siltä, että mitä pidempi oikeusriita tuolla oikeudessa on käynnissä, sen varmemmin se lapsi on siitä unohtunut. Kun asia pitkittyy, niin se mutkistuu. "* Koska selkeästi yhden perheen erotilannetta käsitellään joissain tapauksissa useissa eri palveluyksiköissä, olisi tärkeää löytää työskentelylle yhteisiä toimintaperiaatteita lapsen aseman turvaamiseksi. Myös Sipilä (2011, s. 149) tuo esille sosiaalityön ammatillisuuteen liittyvän etiikkaan ja arvoihin perustuvan tutkimuksen puuttumisen, joka voi olla yksi syy siihen, ettei kuntaorganisaatioiden sosiaalityön kehittämistä ole kyetty riittävästi painottamaan. Työn vaikutusten arvioinnille tai tutkimukseen perustuvalla kehittämistyölle ei perheneuvolatyöskentelyssä ole määritelty selkeää paikkaa.

5.3 Lainmukaisuus

Perheneuvolassa tehtävä työ eroperheiden kanssa perustuu sosiaalihuoltolain (2014/1301) 26 §:n mukaiseen kasvatusta- ja perheneuvontaan, eikä työskentelyssä ole kyse avioliittolain (1929/234) 5 luvun mukaisesta luvanvaraisesta perheasioiden sovittelusta. Työntekijät kertovat kuitenkin työskentelyn eroperheiden kanssa olevan tavoitteellista ja pyrkimyksenä olevan avioliittolain (1929/234) 21 §:n mukaisesti saamaan aikaan yhteisymmärrys siitä, miten perheessä esiintyvät ristiriidat voidaan ratkaista kaikkien asianosaisten kannalta parhaalla mahdollisella tavalla erityisesti kiinnittämällä huomiota perheeseen kuuluvien alaikäisten, perheneuvolan kohderyhmään kuuluvien alle 13-vuotiaiden lasten aseman turvaamiseen. Lisäksi työntekijät kertovat tehtävästään avustaa asianosaisia sopimukseen pääsemisessä sekä muissa ristiriitojen ratkaisemiseksi tarpeellisissa toimenpiteissä ohjaamalla vanhempia tarvittaessa oikeiden palvelujen piiriin. Työntekijät kertovat, että varsinaista avioliittolain (1929/234) 5 luvun mukaista perheasioiden sovittelua alueella tarjoaa toisessa kunnassa sijaitseva kirkon perheasiain neuvottelukeskus.

Perheneuvolassa työskentelee sekä perheneuvojia että psykologeja, jotka työskentelevät yhdessä eroperheiden kanssa oman koulutuksensa ja osaamisensa puitteissa. Tutkimushaastattelussa käy ilmi, että työntekijöistä kolme on psykologia ja kaksi sosiaalityöntekijää, ja tutkimusaineiston perusteella osa eroperheiden kanssa tehtävästä

työstä määrittänyt vahvasti työntekijöiden koulutus- ja työkokemustaustan perusteella. Koulutustausta määrittelee vahvasti työntekijöiden mukaan erityisesti lainsäädäntöön liittyvää osaamista. Yksi työntekijä tuo esille selkeästi omaa osaamattomuuttaan liittyen esimerkiksi elatukseen liittyvässä lainsäädännössä: *"Mikä mulla on niin kuin heikoin alue, niin just nää elatusapuun liittyvät jutut, ne ei oo niinku psykologin osaamista, mut follosovittelussa ne hoitaa tuomari ja täällä voi aina todeta, et sosiaalityöntekijä tai lastenvalvoja hoitaa. Tää ei niin kauheesti haittaa...tärkeintä on kuitenkin se lapsen tilanne."*

Keskusteluissa tulee esille myös ohjauksellisen osaamisen tarve, joka vaatisi usean eri lain tuntemusta, jotta vanhemmilla olisi mahdollisuus saada kaikki tarpeellinen tieto erotilanteessa vaikuttavista asioista: *"Muutama vuosi sitten tuli kerran nuori äiti, joka ihan hädissään soitti, että miten mä saan nyt miehen tulemaan lastenvalvojalle tekemään tän sopimuksen, et mä saan yksinhuoltajuuden, koska kelan sopimuksissa lukee et yksinhuoltajalle maksetaan tiettyjä etuuksia...ja sehän on todella hämmentävää, koska maistraatin ja kelan yksinhuoltajuus on täysin eri asia, vaikka termi on sama."*

Suurin osa työntekijöistä tuo esille lainsäädäntöön liittyvän osaamisen olevan erityisen tärkeää eroperheiden kanssa työskentelyssä. Vaikka lastenvalvojan osaaminen huoltoon, tapaamisiin ja elatukseen laadittavien sopimusten osalta on käytettävissä työntekijöille konsultatiivisessa mielessä, osa työntekijöistä kokee tärkeäksi asiakkaan kannalta kaiken tarvittavan tiedon saamisen samalla kertaa samasta paikasta. Lähes kaikki kokevat eropalveluissa vaadittavan lainsäädännöllisen osaamisen liian laajaksi kyetäkseen erovanhempien tuen tarpeen mukaisesti huomioimaan eroon liittyviä sopimusteknisiä asioita: *" Sellasta niinku aika kovaa substanssiosaamista liittyen lakeihin ja niinku esimerkiks nää elatusmaksut ei tuu esille missään yliopiston penkillä ja kuitenkin niitä pitäis osata "*. Juridisen osaamisen lisäksi työntekijät mainitsevat, että sovitteluun liittyvää epämääräisyyttä pitäisi myös kyetä avaamaan asiakkaille, jotta he tietäisivät erityyppisten sovittelujen käytänteistä:

" Perhesovittelu on mielenkiintoinen asia...just se, että minkälaista sovittelua aloitetaan, vai puhutaanko ylipäänsä sellaisesta sovittelevasta työotteesta, jota me varmaan itse kukin tehdään. Me kun ei olla juristeja niin nää lakipykälät on aina vähän vieraampia. Avioliittolaki puhuu jostain tietystä sovittelusta...no, mun mielestä tää on ollut aina

vähän sellanen epäselvä asia täällä ...alueella. Mut on mulla sellanen käsitys, että jos joku sellasta pyytäs niin se olis ...perheasiainneuvottelukuksessa".

Toisaalta, vahvimpana perheneuvolan työntekijöiltä nousee kokemus työskentelyn tavoitteesta vaikuttaa lapsen asemaan tukemalla vanhempien keskinäistä vuorovaikutusta ilman lainsäädännöllisten yksityiskohtien huomioimista: *"Kyllä mä pyrin sanomaan heti alussa, jos mä haistan, ett tässä on vähän huoltoriidan poikasta. Me ollaan auttava taho ja kuljetaan rinnalla, mut ei olla sellanen, joka tekee juridisia päätöksiä, Toki voidaan ja ollaan oltu kalenteri ojossa täällä ja otettu kopioita ja katsottu, milloin lapsi on kummankin luona ja tehty selvityksiä ja sellasta alustavaa suunnitelmaa välillä kun lastenvalvojalle on pitkät jonot niin vanhemmat hakeutuu tänne ennen sitä. Tehdään sellasta alustavaa työtä ennen virallisia päätöksiä."*

Edellä mainittu vahvistaa osaltaan myös Bergman- Pyykkösen ym. (2020, s. 142) esille tuomaa, työntekijöiden kokemaa jatkuvaa hämmennystä palvelun sisällöistä ja siitä, keitä kaikkia eroperheiden kanssa työskentelyyn osallistuu ja kenelle kokonaisuuden organisointi kuuluu silloin, kun kaikkia palveluja ei ole saatavilla yhdestä paikasta. Lisäksi työntekijät tuovat esille tarpeen Suomen lakeihin liittyvän osaamisen lisäksi hankkia moninaista tietoa kansainvälisten lakien ja säädösten vaikutuksista ja tulkinnoista eroperheiden tilanteissa: *"Kyl sen on saanu huomata, et sit kun on kysymys viel siitä, ettei kaikki ole suomalaisia perheitä, vaan sit meil on vanhempia, jotka asuu ihan jossain toisessa maassa. Ne tulee ihan eri lainsäädännöstä ja kulttuurista ja systeemistä...et tää on niinku tosi moninaista osaamista vaativaa".* Perheneuvolan rooli tahona, jolla on jo sosiaalihuoltolain (1301/2014, 26 §) mukainen velvoite ohjaukseen ja neuvontaan, aiheuttaa edellä mainitun esimerkin mukaisesti työntekijöille painetta omaksua ja hallita hyvin laajaa, monialaista ja ajantasaista tietopohjaa.

6 PERHENEUVOLAN EROTYÖTÄ MÄÄRITTÄVÄT TEKIJÄT

6.1 Erotyön määrittelemättömyys

Suuremmissa kaupungeissa eropalvelujen saatavuudesta on huolehdittu keskittämällä ne perheoikeudellisiin yksiköihin, joissa tuotetaan kaikki eroperheille suunnatut palvelut,

mutta avun saaminen pienemmissä kunnissa voi olla hyvinkin hankalaa, koska eroon liittyviin yksittäisiin tuen tarpeisiin voidaan vastata useista erillisistä yksiköistä käsin. Erotilanteisiin liittyviä palveluita voivat joissakin paikoissa tarjota myös järjestöt ja seurakunnat. Erovanhemmille tukea parisuhteeseen tarjoavat kirkon perheasiainneuvottelukeskukset. Bildjusckinin (2018, s. 8) mukaan järjestöjen ja seurakuntien osuus eropalvelujen järjestäjänä on merkittävä.

Yliruka ym. (2018, s. 9) tuo esille, että kompleksiseksi koettua tilannetta on mahdoton hallita, koska koko ajan muuttuvien, ennalta arvaamattomien tekijöiden vaikutukset aiheuttavat kognitiivisen kapasiteettimme riittämättömyyttä, jota ei voi paikata tiedollisella osaamisella. Bildjuschkin (2018, s. 9) tuo esiin erotilanteessa vanhempien kokemien ristiriitaisten tunteiden, esimerkiksi pelon, vihan ja häpeän aiheuttavan pitkittymistä palveluihin hakeutumisessa, mikä vaikeuttaa avun saamista oikea-aikaisesti. Myös haastatteleman perheneuvolan työntekijät tuovat esille edellä mainittujen tekijöiden vaikutuksen motivaatiota heikentävänä tekijänä työskentelyssä erovanhempien kanssa:

" Jos mä ajattelen mitkä on hankalimpia tässä niin ne, missä on sodittu jo vuosikausia ja se vaan jatkuu. Joissa jo tietää sen, että tässä on pattitilanne ja että on vaikee saada mitään palasta liikahtamaan, koska vanhemmat vaan mustamaalaavat toisiaan ja meitä" Myös Yliruka ym (2018, s. 21) kertovat selvityksessään työntekijöiden kokemuksista tulla vanhempien taholta painostetuksi ja olla jatkuvien valitusten ja huonon käytöksen kohteena. Työntekijät voivat kokea asemansa miltei mahdottomaksi varsinkin niissä tilanteissa, joissa painostus tulee sosioekonomisesti merkittävässä asemassa olevalta vanhemmalta.

Erotyöskentelyssä koetun osaamisen ja sen kartuttamisen osalta työntekijöiden mielipiteet vaihtelevat: *" sit kans, et kaikki, jotka täällä perheneuvolassa työtä tekee...et meillä kaikilla pitäis olla jotain erikoistumista tai jotain koulutusta siihen"*. Osa työntekijöistä sanoo suoraan, ettei heidän mielenkiintonsa perheneuvolassa kohdistu eroperheiden kanssa tehtävään työhön tai siihen liittyvän lisäkoulutuksen hankkimiseen, *" en koe et tarviin mitään lisäosaamista ja mun mielenkiinto on ihan muualla. Joskus aikanaan oli palo tähän erojuttuun enkä sitäkään kadu "*. Toisaalta osa työntekijöistä kokee tarvetta osaamisen kehittämislle erityisesti työstä paremmin suoriutuakseen: *" Tää*

perheneuvolakenttä on tosi laaja ja meiltä odotetaan tosi paljon ja sit kuitenkin se sosiaalityöntekijän koulutus ei oo riittävä. Opiskelusta on ollu tosi paljon hyötyä ja aiemmasta työkokemuksesta, mut silti on sellanen olo, ett vielä pitäis oppia paljon".

Eroperheiden kanssa työskentely on vain yksi perheneuvolatyöskentelyn osa-alueista ja siihen varatut resurssit vaihtelevat työntekijöiden kertoman mukaan tuen tarpeessa kulloinkin olevien määrän mukaan. Yleisesti ottaen mielipide eroperheille tarjottavien palvelujen määrästä on se, että: *" Että voishan ne olla paremmatkin ".* Useat työntekijät mainitsevat myös puutteen ilta-aikaan perheille tarjolla olevista tapaamisajoista: *" Ja sit ihmiset aika paljon haluis et ilta- aikaan. Jos sä muutenkin siinä erotilanteessa oot aika kuormittunut ja yrität hoitaa työjutut sun muut, niin onhan se nyt aika hankalaa lähteä viel kesken työpäivän jonnekin. Se ois hirveen tärkeetä, et se olis oikea-aikaista. Sillon kun ihminen on kriisissä, niin se tarvii hirveen nopeesti sitä apua...eikä silleen et sulla on vuoden päästä aika jonnekin perheneuvolaan. Sit on vähän niinku myöhästä jo. Että kyllä eroneuvontaa vois olla, et siihen käytettäis enemmän resurssia".*

Palvelujen oikea-aikaisuuteen liittyen työntekijät tuovat esille muiden perheen tilanteeseen samanaikaisesti vaikuttavien prosessien vaikutuksen: *" Ne on ihan hirveen pitkiä ne oikeuskäsittelyprosessit...tavallaan meillä on ihan hyvät systeemit, mutta se että pääsee just silloin kun on tarve ja että työskentely voidaan toteuttaa siinä ajassa..se on sitten isompi haaste."* Edellä mainittu tilanne haastaa miettimään perheneuvolasta saadun tuen ja avun jatkumista asiakkaan tarpeiden mukaisesti riippumatta siitä, että eroon liittyvät oikeusprosessit etenevät omassa aikataulussaan toisaalla.

Työntekijät mainitsevat useita yksilö- ja ryhmämuotoisia erotyöskentelyn menetelmiä, joita on käytössä muissa kunnissa tai joita on aiemmin yritetty kokeilla aloitettavaksi omassa työskentelyssä. Keskustelujen myötä herää paljon kysymyksiä siitä, että miksi kokeilut eivät ole johtaneet pysyvämpiin käytänteisiin: *" xxx:ssa on ollut tällainen uusi toimintamalli, lapset pois eroriidoista- ryhmä...se on tarkotettu sellasiin tosi hankaliin huoltoriitoihin...kuulostaa siis loistavalta menetelmältä, mut se on sitten tämmöisiin ääritapauksiin" tai " Nythän on viime vuosina yritetty kaikenlaisia ryhmiä järjestää ja niihin ei oo ilmottautumisia tullut...joku ryhmä meillä oli sellanenkin missä oli lastenhoito järjestetty, mut silti ei saatu osallistujia".*

Osa työntekijöistä tuo esiin sen, että palvelun sijainti toisessa kunnassa ja pitkät välimatkat voivat olla este asiakkaan osallistumiselle avioliittolain mukaiseen perhesovitteluun, joka tuotetaan toisessa kunnassa: *"Se on toinen semmonen iso ongelma, mikä on tullu vanhempien puheesta...välimatka ja kulkeminen, kaikil ei oo autoo eikä hyviä julkisia yhteyksiä ole, välttämättä. Ja sehän vaatii aina lastenhoidon sekin".* Toisaalta vähäinen kiinnostus ryhmiin osallistumiseksi tulkitaan myös jollakin tavoin palvelujen ylitarjonnaksi kysyttäessä palvelujen riittävydestä: *"Ilmeisesti tääl on, koska jos nyt miettii, et on ollu palveluja tarjolla ja ei ole tullut ihmisiä".*

Työntekijöiden kertomuksista nousee esille huoli lastenvalvojan työlle varatusta liian vähäisestä ajallisesta resurssista, mikä aiheuttaa yhteydenottoja ja osittain päällekkäistä työtä ja osittain sitä, että vanhemmat hakeutuvat perheneuvolaan lastenvalvojan vastuulle kuuluvien palvelujen saamiseksi. Tämä aiheuttaa työntekijöiden mielestä eroperheiden tilanteiden kriisiytymistä, koska ensimmäisen tapaamisajan saaminen lastenvalvojalle voi venyä jopa kahden kuukauden päähän. Lisäksi perheneuvolasta haetaan tämän vuoksi tukea sellaisiin asioihin, joihin ei perheneuvolassa välttämättä osaamista tai lainsäädännöllistä oikeutta tai velvollisuutta ole:

"Meillä palvelut toimii...no, joskus voi olla ruuhkia, mut lastenvalvojalla on liian vähän resurssia, koska viimeisten vuosien uus trendi on se, että vanhemmat eroo kun lapset on yhä nuorempia ja nuorempia...ennen tehtiin sopimus, joka oli voimassa 10 vuotta, siihen asti et lapset on 18- vuotiaita. Nyt kun sopimuksia tehdään, niihin haetaan usein muutoksia ja sit jos ruvetaan riitelemään ja ollaan eri mieltä, se palvelee paremmin et tehdään lyhkäsiä sopimuksia, jotka sit saa helposti muutettua, eli silloin se tarkoittaa sitä et lastenvalvojaresurssia pitää olla ja sitä meillä ei ole". Myös Ervasti ja Nylund (2014, s. 439) painottavat, että eroperheen kanssa työskentelyssä sekä taloudelliset että sosiaaliset seikat kietoutuvat monella tapaa yhteen, eikä niiden vaikutuksia toisiinsa saisi sivuuttaa. Tämä luo haasteen työntekijöiden osaamiselle ja oikea-aikaiselle palveluohjaukselle, jotta molemmat asiat tulisi huomioiduksi perheiden tarpeiden mukaisesti. Yksi työntekijöistä kokee organisaation sisällä saman asiakasryhmän kanssa työskentelevien työnkuvien laajentamisella voitavan vaikuttaa palvelujen saatavuuteen ja oikea-aikaisuuteen: *"Lastenvalvojan virkoja pitäis olla kaks, mut sillä tavalla joustavasti et jos niillä ei ole just silloin oo paljon paineita, niin täällä perheneuvolassa olis paljon sosiaalityöhön liittyviä asioita, joita vois sitten tehdä...niinku tavallaan ollaan*

vieläkin vähän joustamattomia, et jos istutaan yhdellä jakkaralla niin pidetään siitä kiinni henkeen ja vereen".

Myös perheneuvolan omat resurssit vastata eroperheiden akuutteihin tuen tarpeisiin tulevat esille osan työntekijöiden kertomuksista: *" ei me olla mitenkään erityisesti varattu aikoja eroperheille, järjestyksessä annetaan aikoja toki niinkun muillekin. Esimerkiksi sillan ku on kova asiakaspaine ja joutuu joskus odottamaan kuukauden ja kaksikin joskus niin on onhan se nyt pitkä aika ja sit millon saa sen ekan ajan jälkeen seuraavan ajan niin kyl joskus tulee vastaan et aikoja on liian harvoin".* Esimerkin perusteella mahdollisuuksia tarvittaessa tiivistää työskentelyä perheen kanssa kriisitilanteessa ei ole. Myös Alppivuoren (2017) tutkimuksen mukaan kunnallisiin palveluihin varatut työntekijäresurssit aiheuttavat työntekijöille muiden töiden ohella liian vähäistä asiakastyöhön varattua aikaa (mt., s. 10).

6.2 Menetelmien sisällöllinen vaihtelu

Perheneuvolan työntekijät ovat kertomuksissaan yksimielisiä siitä, ettei heidän tarjoamille eropalveluille ole luotu yhteistä menetelmäpohjaa eikä sen toteuttaminen ole millään tavalla mallinnettua: *" Siihen saat ihan niin monta vastausta, kun kysyt eri työntekijöiltä, kun kaikilla on siitä erilainen kokemus".* Ainoa yhteisesti sovittu sääntö kertomusten perusteella vaikuttaisi olevan mahdollisuus parityöskentelyyn silloin, kun työntekijä itse tai kriisiytynyt perheen tilanne sitä vaatii. Melkein kaikki työntekijät perustelivat yhteisen työskentelymallin puuttumista osin sillä, ettei heidän perheille tarjolla olevissa palveluissa ole kyse avioliittolain (234/1929) 5. luvun mukaisesta lakisääteisestä perhesovittelusta. Kuitenkin osa työntekijöistä kertoi oman työskentelynsä eroperheiden kanssa sisältävän menetelmiä, jotka heidän mielestään ovat osa sovittelevaa työtä.

Työskentelyn menetelmällistä sisältöä ja asiakasprosessin kulkua eroperheiden kanssa määrittää työntekijöiden kertomusten perusteella työntekijöiden aiempi työkokemus ja koulutus, mutta myös henkilökohtaiset mieltymykset. Laaksonen ym. (2011, s. 53) esittävät, että asiakastilanteissa aiempi kokemus näkyy työntekijän parempana kykynä kiinnittää huomiota työskentelyn kannalta olennaisiin asioihin. Myönteisistä kokemuksista erotyöskentelyssä työntekijät tuovat esille nimenomaan työskentelyssä

koetut onnistumiset vuorovaikutuksessa asiakkaan kanssa: *"Tottakai sitä, kun puhutaan hoidollisesta työstä niin siinä on se vuorovaikutus, miten se luottamus lähtee rakentumaan ja mitenkä kemiit kohtaa asiakkaiden ja työntekijöiden välillä ja miten uskaliaasti ja rehellisesti ne lähtee prosessiin...se vaatii työntekijältäkin rohkeutta, joka tulee kokemuksen myötä".* Myös Alppivuori (2017, s. 7) ja Yliruka ym. (2018, s. 58) esittävät tutkimuksissaan, että kyky ihmisen kohtaamiseen on yksi sosiaalityön osaamisen osa-alueista, joka korostuu erityisesti käytännön työskentelyssä ja jonka hallinta kehittyy työkokemuksen myötä. Työntekijät kertovat, että usein yhteisistä onnistumisista iloitaan asiakkaiden kanssa ja muistetaan korostaa asiakkaan roolia tavoitteeseen pääsemisessä: *"Itelleni mä en aattele mitään hirveitä tuuletuksia vaan voin iloita perheen onnistumisista ja silloin mä voin tuulettaa, et arvaatteks mitä, tää on aivan mieletön juttu mitä te ootte saaneet aikaseks".*

Työntekijät kertovat perhekohtaisten tapaamiskertojen erotyöskentelyssä voivan vaihdella yhdestä useaan kymmeneen: *"Keskimmäärin tapaamiskerrat vaihtelee yhdestä viiteen...aika monet",* joka myös osin kertoo perheneuvolassa toteutettavien asiakasprosessien sisällöllisistä eroista. Alussa tehty arvio perheen tilanteesta määrittää kertomusten perusteella usein myös työskentelyn sisältöä jatkossa: *"Ensimmäkin aika vahvasti tilanteen mukaan, keskusteluja eri kokoonpanoissa. Joskus se voi olla yks kerta, joskus voi olla montakin kertaa. Mutta jutellaan molempien vanhempien kanssa yhdessä ja erikseen. Ja sitten voi olla koko perhe ja lapset mukana tai lapset erikseen...tai lapset jommankumman vanhemman kanssa tai muuta. Jutellaan siitä mitä on tapahtunut aikaisemmin ja missä ollaan nyt ja mitä toivotaan ja miten se lapsen etu tulis huomioitua. Mitä lapset toivoo ja mitä vanhempien tulis ottaa huomioon kun ne lapsen asioita järjestää".*

Toisaalta työntekijöiden kertomuksista tulee esille se, että joissakin asioissa työntekijän koulutus määrittelee roolia työskentelyssä: *"Jos tulee esille jotain lasten ongelmia, että ne oireilee niin pahasti niin silloin psykologi määrittää 5- 10 kerran tapaamiset lapsen kanssa ja sillon päätetään kans, että vanhemmat osallistuu kans ainakin vaikka ei joka kerta niin ainakin viikottain".* Työskentelyä ohjaavat mahdollisuuksien mukaan myös työntekijöiden henkilökohtaiset ominaisuudet ja kiinnostus: *"Jos lähdetään ajattelemaan näitä asioita niin tiettyjen normaali mukaisten käytäntöjen perusteella meille tullaan*

ensiajan puitteissa ja jokainen tekee työtään omalla persoonallaan. Kyllä meillä tiimissä aina keskustellaan, kuka kokee paloa johonkin asiaan".

Työskentelymallien puuttuminen nähdään toisaalta myös asiakkaiden näkökulmasta positiivisena asiana: *"Tietysti on malli että siellä on se lainsäädäntö, mut mä ajattelen, et perheneuvolatyöskentely ainakin täällä on semmosta, että pyritään vastaamaan niihin asioihin, joita se perhe tuo, eikä se, et jos ne haluaa jostakin asiasta jutella niin sanottais et hei, meil on tää malli, et me pusketaan väenväkisin läpi, koska silloin se ei toimi, eikä oo palvelua. Niin tää on mun ajatus".* Edellä mainitun esimerkin kaltainen asenne voi kertoa tietämättömyydestä perheasioiden sovittelussa käytetyistä menetelmistä ja niiden soveltamisen mahdollisuuksista perheen tilanteen ja yksilöllisten tarpeiden mukaisesti.

Fasper- hankkeessa (Haavisto ym. 2014) tehdyn tutkimustyön perusteella varsinaisen perhesovittelun käytänteiden mallinnukselle havaittiin selkeä tarve. Sekä menetelmältään että kestoaltaan samankaltainen prosessi voisi luoda muista toimintamalleista erillisen työskentelyprosessin, johon asiakkaan olisi sekä sisällöllisen että ajallisen ennustettavuuden takia helpompi sitoutua ja siihen tarvittavia työntekijäresursseja kyettäisiin myös paremmin arvioimaan jo palvelukokonaisuuksia suunniteltaessa. (Haavisto ym. 2014, s. 23.) Myös Pohjola (2010, s. 71) toteaa, että asiakkaalla tulisi olla oikeus palveluun, jossa asioiden oletetaan etenevän ennalta sovitulla tavalla. Eräs työntekijän kommentti tiivistää mallien puuttumisen vaikutuksen myös asiakkaan näkökulmasta ajateltuna: *"Työntekijän kannalta se on niin kuin vahvuus, mut asiakkaan kannalta se on tosi huono, et semmosta työtä kuka milläkin koulutuksella ja millä näkemyksellä sattuu kohdalle".*

Parityön merkityksellisyys työskentelyä ja työntekijöiden jaksamista tukevana seikkana painottuu miltei kaikkien työntekijöiden puheissa: *"Täällä kun työskennellään pariskuntien kanssa ja jos on riitaisuutta niin on aina hyvä, että on kaks henkilöä siinä".* Lisäksi parityön tarpeellisuutta perustellaan työntekijän vastuun näkökulmasta: *"Voi olla, että molemmilla vanhemmilla on oma työntekijä, jos he ovat kovin riitaisia. Se ehkä selkiyttää myös meidän työntekijöiden rooleja ja jakaa myös vastuuta vaikeissa tilanteissa".* Myös Horsma & Jauhiainen (2004) painottavat, että monimutkaiset tilanteet, joissa vaaditaan sekä yksityiskohtaisten asioiden käsittelyä että laajaa kokonaistilanteen kartoitusta, puoltavat työskentelyä pari- tai tiimityönä. Lisäksi työskentelyn arviointi,

kaiken käytettävissä olevan osaamisen hyödyntäminen ja vastuiden jakaminen on sitä tärkeämpää, mitä haastavammasta toimintaympäristöstä on kyse. (Horsma & Jauhiainen 2004, 46.)

Perheneuvolatyöskentelyn moninaisuus kuvataan työntekijöiden kertomuksissa kiireisenä perustason työnä, jossa tiimin voimaantumista vahvistava merkitys työssä jaksamisessa ja hyödyntämisessä korostuu: *"kyl mä jotenkin ajattelen, et kyl täällä on usein menty niin viimeistä hiustupsua myöten syvällä niin vaativissa asiakaskeisseissä, et pala kehittämiseen on tapahtunut asiakastyöskentelytilanteitten kautta...niitä sit on voitu yhdessä tiimissä pohtia"*. Vakkuri (1997, 56) tuo myös esille tiimin tavoitteen olevan ongelmanratkaisun sijaan työyhteisön normaalin toiminnan vahvistamisessa ja uusien toimintamallien luomisessa. Vakkuri tähdentää, että tiimityön edut organisaation kehittämisessä tulevat esille varsinkin silloin, kun kyse on palveluista, jotka vaativat erityisosaamista.

Ervasti ja Nylund (2014, s. 442–444) erottavat toisistaan terapeutin työtteen ja sovittelun, jossa pyrkimys on ongelman ratkaisuun. Haastattelemani työntekijöiden kertomusten perusteella perheneuvolan käytössä olevat menetelmät sisältävät vaihtelevasti sekä terapeutin että sovittelun kaltaisia piirteitä: *"Meillä sovitaan niinku pelisäännöt siinä ja määritellään hirveen tarkasti et tehdäänks me nyt sovittelua vai tehdäänks me terapeutista, hoidollista työtä vai tuetaan me vanhemmuutta"*. Ervasti ja Nylund (2014, s. 443) tuovat esille, että terapeutin sovittelun toteuttaminen vaatii terapeutin koulutusta ja että siitä hyötyvät erityisesti perheet, joissa erotilanteessa esiintyy päihdeongelmia, mielenterveysongelmia, väkivaltaa tai vanhemmuuden tahallista ja tarkoituksellista sabotointia. Edellä mainitut perheiden tilanteet ovat työntekijöiden kertomuksissa työskentelyssä hankalimpia ja johtavat useimmin siihen, että ratkaisua joudutaan hakemaan oikeuden kautta: *"Usein niissä kaikkein vaikeimmissa on sitten vanhempien omia persoonallisuushäiriöitä...mehän ei täällä diagnosoida vanhempia, mutta toki me tiedetään heidän virallisia diagnoosejaan."* Työntekijöiden kertomuksista välittyy ymmärrys Alppivuoren (2017, s.12) esille tuomasta näkökulmasta, jossa erotilanne ihmisen perusturvallisuuden tunteen horjuessa aktivoi ihmisen reagoimaan normaalista poikkeavalla tavalla, eikä kyseessä silti ole psykiatrista hoitoa vaativasta mielenterveyden häiriöstä. Myös Ylirukan ym. (2018) tutkimuksessa haastatelluista sosiaalityöntekijöistä osa on nimennyt eroperheet väliinpuotoajaryhmäksi tarjolla olevien,

toimivien palvelujen osalta. Sosiaalityöntekijät perustelevat myös vaadittavaa erityisosaamisen tarvetta mielenterveydellisten haasteiden runsaalla esiintymisellä eroperheiden kanssa työskennellessä. (Emt. 2018, s. 60)

Työntekijät tuovat esille haasteita palvelujen saamisessa oikealta taholta tilanteissa, joissa perheneuvolatyöskentely ei oikea tai riittävä: *"Mä mietin niin kuin sitä terapiaa, niin mä luulen, ettei tällä alueella oo riittävästi noita pariterapeutteja, niistä on jatkuva pula. Mutta on niitä palveluja pääkaupunkiseudulla...maksullisia. Osa on halukkaita semmosia mahdollisuuksia käyttämään, mut ei nekään oo semmosia heti tulevia. En tiedä sitten kuinka tuo kriisikeskus on, että ohjautuuko sinne yhtään näitä erokriiseissä olevia se on kumminkin semmonen mihin kai pitäis nonstoppina päästä".* Bergman- Pyykkönen ym. (2020, 163) pohtivat sovittelun ja terapeutin työskentelyn eroja ja niissä määriteltyjen menetelmien sopivuutta erotilanteen eri vaiheissa. Vanhempien sijoittuminen ajallisesti eroprosessin eri vaiheisiin voi työntekijöiden kertomusten perusteella vaikeuttaa työskentelyä ja vaatii aina kummankin vanhemman yksilöllistä palvelun tarpeen arviointia.

Työntekijät kertovat kokevansa ongelmallisena ne eroperheiden tilanteet, joissa työskentelyyn, syystä tai toisesta, osallistuu vain toinen vanhempi: *"Toki tää on vapaaehtoinen, perheneuvottelun tapaamiset on vapaaehtoisia, niin emmehän me voi tänne ketään pakottaa, mut sitten tietysti asioiden työstäminen on hankalaa vain toisen osapuolen kanssa".* Myös Mattila - Aalto ym. (2012) näkevät vanhempien välisissä eroon liittyvissä tilanteissa ongelmallisena vain toisen vanhemman avun piiriin hakeutumisen. Koska erimielisyydet ja käsittelyä vaativat tilanteet ovat aina kahden tai tässä tapauksessa useammankin henkilön välisiä, on kaikkien asianosaisten oltava mukana tilanteen selvittämisessä. (Mattila-Aalto ym. 2012, s. 228–238.) Haavisto ym. (2014, s. 14) mukaan vanhempien riitatilanne saattaa entisestään kärjistyä, mikäli työskennellään vain toisen vanhemman kanssa. Myös Pelli & Karvinen-Niinikoski (2010) ovat huolissaan joidenkin eropalvelujen vaikutuksista eroriitoja lisäävästi sen sijaan, että niillä tavoitettaisiin vanhempien keskinäinen yhteisymmärrys.

6.3 Palvelujen ja yhteistyön kehittämisen tarve

Yleisesti arvioiden sosiaalipalvelujen asiakkaina olevien perheiden tilanteet sisältävät runsaasti ennalta arvaamattomia ja moniammatillista asiantuntijuutta vaativia tilanteita, mikä tarkoittaa sitä, ettei tarkasti määriteltyjen palveluprosessien laatiminen ole mahdollista. Yksittäisen työntekijän kokeman henkisen rasituksen tai osaamattomuutta aiheuttavien tilanteiden jakaminen muiden saman asiakasryhmän parissa työskentelevien kanssa voi vähentää työssä koettua epävarmuuden tunnetta. (Horsma & Jauhiainen 2004, s. 47–48.) Myös Ranssi- Matikainen (2012, s. 106–107) esittää, että kokemukseen perustuvan tiedon jakamisen merkitys korostuu tilannetta arvioitaessa työryhmän kesken.

Perheneuvolan työntekijät tuovat esille puutteen sosiaalityön koulutuksessa ihmisten käyttäytymiseen ja tunne-elämään liittyvän opetuksen osalta. Myös Aaltonen (2014, s. 212) on havainnut esimerkiksi psykologisen ja vuorovaikutuksellisen opetuksen vähäisen määrän eri yliopistoissa. Lisäksi tähän tutkimukseen osallistuneet työntekijät korostavat sekä omaa että organisaation vastuuta lainsäädännön osaamisen vahvistamisessa, jotta tieto niihin liittyvistä muutoksista päivittyisi ajantasaiseksi. Eroperheiden kanssa työskentelyyn tarvittavan osaamisen kartuttaminen kuvattiin haastatteluissa yhtäältä omana henkilökohtaisena haasteena, toisaalta sen järjestäminen esitettiin vahvasti työnantajan tehtävänä: *"Kyl mä aattelen, et pitää niinku ymmärtää, mitä niinku avioerossa tapahtuu: Eihän me voida auttaa heitä, jos me ei tunneta koko systeemiä, kuka tekee ja mitä tekee. "Sitten ihan sellaista sovittelukoulutustakin olisi hyvä saada, siihenkin on tiettenkin ihan omat tekniikkansa".* Osaamisen, ja sen myötä eropalvelujen kehittämiseen liittyen työntekijöiden kertomuksista välittyi se, että lisäkoulutukseen hakeutumista ei edellytetty työnantajan taholta, vaan siihen hakeutuivat ne, jotka kokivat mielenkiintoa aihetta kohtaan. Myöskään Bildjuschkin (2018, s. 5) esittämän, kansallisesti yhteneväisen työskentelymallin luomiseen pitkittyneissä huolto- ja tapaamisriitatilanteissa ei ole aktiivisesti pyritty perheneuvolatyöskentelyssä.

Työntekijät nostivat haastatteluissa esille myös puutteita työhön perehdyttämisessä: *"Tuo perehdyttäminen...hmm... se on vähän niin kuin, tai ehkä se on kesken tai sit se on jo tehty mut en vaan oo huomannu. Erilaisia työtehtäviä on vaan ollu niin paljon ja organisaatiossa ei kenelläkään oo ollu aikaa. Aiemmissa työpaikoissa oli selkeä perehdyttämisohjelma, joka käytiin läpi, ja sen jälkeen sä tiesit kaikesta kaiken. Et kaikki alueelliset palvelut tuli tutuksi ja niitä tavattiin säännöllisesti.* Sama epätietoisuus liittyi eroperheiden kanssa työskentelyyn, jonka osalta työntekijä ei ollut ihan tarkkaan selvillä

siitä, onko perheneuvolassa käytössä jotakin tiettyä eroperheiden kanssa käytössä olevaa mallia: *"Jos mä nyt rupeisin sua perehdyttämään niin sanoisin, et ei oo mitään mallia, tai jos on niin mulle ei oo kerrottu"*.

Eropalvelujen kehittämisestä puhuttaessa useat työntekijät esittivät huolensa alueella asuvien ja perheneuvolatyöskentelyn ulkopuolelle jäävien, 13–18- vuotiaille lasten ja nuorten, sekä heidän erotilanteessa olevien vanhempiensa, mahdollisuuksista saada tarvittavaa apua: *"Se on ehkä ollu sellanen pullonkaula jo pitkään, eli nuorten vanhemmat eli tääl on niinku tavallaan, että pitää olla 12 tai alle. Juridisesti tämä täytyy, meil on nuorisoasema 13-18-vuotiaille nuorille, mut entäs niiden vanhemmat, jotka eroo...nekin tarttee tukea ja ohjausta, siellä voi olla aika hankaliakin tilanteita ja nimenomaan ajattelen, et pitäs voida rauhassa istuu koko konkkaronkka ja puhuu"*. Työntekijät kertovat, että 13- 18- vuotiaille on mahdollisuus varata keskusteluaikoja nuorisoasemalle, jossa työskentely pääasiassa toteutuu työntekijän ja nuoren kanssa kahdenkeskisillä keskusteluilla.

Työntekijöiden vastaukset yhteistyöstä muiden alueella eropalveluja tarjoavien toimijoiden kanssa tuovat esille heidän kokemuksiaan yhteistyön vähäisyydestä ja tarpeesta sen vahvistamiseksi: *"No mä aattelen, että varmaan se palvelis kaikkein parhaiten tätä kokonaisuutta, että eri tahot istuis hetken samassa pöydässä ja mieltis niitä prosesseja ja sitä et miten saatais mahdollisimman sujuvaksi se jokaisen ohjautuminen. Jokaisen pitäis tietää miten kuka missäkin toimii...semmonen kirkastaminen, mikä on se ydinosaaminen eri toiminnoissa ja miten ne saatais asiakkaitten kannalta kaikkein sujuvammaksi...niin...lapset huomioon ottaen, eikä pelkästään vanhempien eroon liittyen"*. Haastateltavien kertomuksissaan esille tuomat kokemukset siitä, ettei kokonaisvastuuta eropalveluista mielletä kenenkään vastuulla olevaksi, voi olla yksi syy yhteistyökäytänteiden jäsentymättömyyteen. Myös Inkilän & Paavilaisen (2013, s. 157) mukaan tiedon saantiin ja sen kulkuun liittyvät ongelmat eri viranomaisten välillä aiheuttavat yhteistyön toimimattomuutta ja palveluvajetta.

Miltei kaikki työntekijät kertovat olevansa tietoisia alueellisesta verkostosta, joka kokoontuu heidän kertomansa perusteella säännöllisen epäsäännöllisesti ja jonka kokoonpanoon kuuluu eroperheiden kanssa työskenteleviä toimijoita kunnan yksiköiden lisäksi järjestön ja kirkon taholta: *"Meil on ollu sillä tavalla verkostoa, et xxx:n*

perheneuvola ja xxx:n perheneuvola ja follotuomari ja xxx:n perheneuvottelukeskukseen väki on kokoontunu ja pohtinu mitä näille asioille kuuluu". Vain yksi työntekijöistä kertoo osallistuneensa ja osalle verkoston olemassaolo ja sen tavoitteet ovat vain hatarasti tiedossa: "Kyl mulla on joku hatara mielikuva, että joku tällainen on. Että tehdään yhteistyötä, mut mä en oo siinä. Mul on sellanen mielikuva, et toi meidän esimies on puhunu siitä joskus, et näitä erojuttuja pyrittäis parantamaan ja kehittämään. Mut kuinka paljon sit tän organisaation yllätyksellisten tilanteitten takia on jääny kaikki vähän jalkoihin...en tiä".

Toisaalta myös verkoston toiminnasta ja sen tavoitteellisuudesta eropalvelujen alueelliseen kehittämiseen on eriäviä näkemyksiä: " Ja sit mä aattelen, et onks se kehittämistä, et tietyistä yksiköistä tyypit kokoontuu vaihtamaan vähän kuulumisia, et mitä missäkin tehdään. Eihän se oo välttämättä kehitystyötä, vaan se on yhteistyötä. Mä oon aatellut, että ne kokoontumiset on sellasta yhteistyötä. Mut mul on kuitenkin syntynyt se käsitys, et täällä olis myös halu kehittämiseen...mut kuka sitä tekee, en mä tiedä". Haastatteluissa esille tulleet työntekijöiden erilaiset näkemykset siitä, keiden kaikkien tulisi aktiivisesti osallistua kehittämistyöhön, vaatisi asian käsittelyä koko työryhmän kesken. Tällä hetkellä kehittämistyötä eroperheiden palveluiden osalta ei tutkimusaineiston perusteella mielletä kuuluvaksi perheneuvolatyöntekijöiden työnkuvaan.

Niissä kunnissa, joissa kaikkia eroperheille suunnattuja palveluja ei ole mahdollista saada samasta yksiköstä, korostuu tarve palvelujen ja yhteistyön kehittämiseksi eri toimijoiden kesken. Työntekijät tuovat vaihtelevasti esille yhteistyön rakenteiden toimimattomuutta ja tarvetta kehittämiseen. Osa työntekijöistä kokee, ettei yhteistyö ole työn mielekkyyden kannalta merkityksellistä: " Mä en tiedä kuinka paljon, mutta kyllä ne varmaan jollain tasolla tekee yhteistyötä, mut mä en oo osallisena sellasessa vaan teen vaan tätä työtä ihan ruohonjuuritasolla. Tehdään sitä perustyötä kotien, perheiden, koulujen, lastenvalvojan kanssa asiakkaiden asioiden äärellä...sieltähän ne nousee mikrokehitystasolle, mutta että ne palvelis sellasta isompaa kokonaisuutta niin se nyt ei oo mun heiniä ".Toisaalta työntekijöiden kertomuksista tulee esille se, etteivät he ole tietoisia kenelle vastuu palvelujen kehittämisen eri osa- alueista kuuluu: Alueellisesti eropalvelujen kokonaisuus voi olla rakennettu sekä kunnan että esimerkiksi järjestöjen yhteistyön varaan. Koskelan (2013), Alppivuoren (2017, s. 4) ja Bildjuschkinin (2018, s.

5 ja 33) mukaan erityisesti yhteistoimintaan perustuvien palvelukokonaisuuksien kehittämällä kyettäisiin vastaamaan paremmin eroperheiden tarpeisiin. Alppivuori (2017, s. 10) toteaa kuitenkin, ettei resurssipulakaan ole lisännyt yhteistyötä eroperheiden palveluja tuottavien kesken.

Työntekijät tuovat esille kertomuksissaan epäkohtia, joihin puuttumisella voitaisiin parantaa perheneuvolan mahdollisuuksia vastata eroperheiden tuen tarpeisiin. Yhtenä esimerkkinä tulee esille yhteistyön vahvistaminen naapurikunnan kanssa: *" Sitäkin ollaan noitten ryhmien kans mietitty, että xxx-kunnan kans tehtäis yhteistyötä...täältä mentäis sinne ja sieltä tultais tänne. Oisko siinä sit mitään ratkasuks, ettei tarvii naapurin kans kans olla miettimässä parisuhdetta".* Myös Bildjuschkinin (2018, s. 11) näkemyksen mukaan asiakkaat voivat kokea myös järjestöjen tarjoaman tuen piiriin hakeutumisen mielekkäämpänä kuin avun hakemisen oman kunnan peruspalveluista.

Lisäksi useat työntekijät pohtivat kertomuksissaan organisaation sähköisten palvelujen laatua, jotka eivät vanhanaikaisuudellaan ja sekavalla ulkoasullaan edesauta asiakkaiden palveluihin hakeutumista tai edes työntekijöiden palveluohjausta: *" Ykskin äiti sanoi, et jos sel lukis, et "Kun olen eronnut" ...selkeesti, niin sen alta vois löytää erilaisia palveluja. Et ois selkeesti ne ennaltaehkäisevätkin palvelut, jotka ois ajan tasalla ni sit vois heti olla yhteydessä. Ja sit vois olla samassa kaikki mitä toi kolmas sektori tekee...se on kyl aina ollu vähän hajanaista. Omakin tieto on vähän sen varassa, mitä lehdistä lukee".* Myös Bildjuschkin (2018, s. 5) painottaa, että verkon välityksellä tarjottavaan eropalveluun tulisi kaikilla olla mahdollisuus ja sen tulisi maakunnittain sisältää myös apua akuutteihin kriisitilanteisiin sekä neuvontaa ja palveluohjausta alueellisesti.

Työntekijät eivät juurikaan kertomuksissaan tuo esille omaa vastuutaan osallistua työssään havaitsemien epäkohtien poistamiseen ja palvelujen kehittämiseen. *" Jaa, jos tulis joku loistava idea...jos mietin, niin se on tietysti se meidän perheneuvolan tiimi ja tiedän et niihin eroperheiden asioihin on paljon ajatuksia, mut ne on vielä kaikki niin irrallaan olevia ajatuksia".* Toisaalta osa työntekijöistä on sitä mieltä, että palvelujen ja yhteistyökäytänteiden kehittäminen on enemmän esimiehen tehtävä, eikä siihen liittyvää keskustelukulttuuria tai aikaa perheneuvolassa ole: *" Varmaan sen pitäis olla kaikkien vastuulla. Mä jäin miettimään sitä Lape- työryhmää, josta tässä vähän aikaa sitten paljon puhuttiin. Meidän organisaatiossa se on varmaan menny sillä tavalla, et meidän esimies*

on ollu tosi innostunut kehittämään ja ollu näissä Lape- jutuissa vahvasti mukana. Niin se on ehkä jääny enemmän hänen kontolleen. Että me olla täällä sitten vaan tehty mitä on pyydetty". Työntekijöiden esimerkkien mukaiset näkemuserot voivat osittain kertoa siitä, ettei palvelujen kehittämistä tai yhteistyörakenteiden vahvistamista ole riittävästi käsitelty osana perheneuvolatoyskentelyä. Virtasen ym. (2017, s. 59) ja Sipilän (2011, s. 75) mukaan lähiesimiehen rooli palvelujärjestelmien kehittämisessä entistä asiakaslähtöisimmiksi korostuu työntekijätasolta saadun tiedon välittäjänä.

7 POHDINTA

Tutkimuksessani olen tarkastellut perheneuvolan työntekijöiden kertomuksia heidän kokemuksistaan eroperheille tarjottavista palveluista, sovittelun kaltaisista käytänteistä, heidän osaamisestaan perheiden kanssa työskentelyssä ja ehdotuksistaan eropalvelujen kehittämiseksi alueellisesti. Tutkimusaineisto koostuu viiden Etelä-Suomessa sijaitsevan kunnan perheneuvolassa eroperheiden kanssa työskentelevän työntekijän haastatteluista. Haastattelut toteutettiin puolistrukturoidulla haastattelumenetelmällä ja kerätty aineisto on analysoitu laadullisen sisällönanalyysin keinoin. Tutkimuksellani pyrin saamaan tietoa siitä, minkälaista osaamista eroperheiden kanssa perheneuvolassa työskentelevät kokevat omaavansa, minkälaiset tekijät määrittelevät erotyötä sekä sitä, millä tavalla työntekijöiden osaamista ja palvelurakenteita voitaisiin alueellisesti kehittää, jotta palvelu paremmin vastaisi eroperheiden tuen tarpeita.

Olen analyysissani hyödyntänyt laajasti sekä Sipilän (2011), Ylirukan ym. (2018), Haaviston ym. (2014) että Alppivuoren (2017) tutkimuksia peilaten omia tutkimustuloksiani heidän tutkimustensa tuloksiin. Edellä mainitut tutkimukset ovat liittyneet erityisesti sosiaaalialalla vaadittavaan osaamiseen ja työntekijöiden kokemukseen sen puutteista, mutta myös niistä tekijöistä, joilla tutkimusten mukaan kyettäisiin löytämään ratkaisuja eroperheiden auttamiseksi. Tutkimukseeni osallistuneiden työntekijöiden erilaisten koulutustaustojen ja pitkän työkokemuksen perusteella olen mielestäni voinut heidän kertomuksistaan muodostaa kokonaiskuvan perheneuvolan mahdollisuuksista palvella eroperheitä.

Tutkimuksen tulokset ovat hämmästyttävän yhteneväiset verrattuna aiempiin eroperheiden palveluista laadittuihin tutkimuksiin, joiden perusteella eropalvelujen määrän lisäämisellä ei ole kyetty vastaamaan moninaiseen palvelun tarpeeseen. Tutkimustulosten perusteella perheneuvolassa toteutettuun erotyöskentelyyn suurimman haasteen aiheuttaa se, että alueellisesti tarjolla on yksittäisiä palveluja, joiden sisällöistä tai tavoitteista ei ole yhteisesti sovittu, eikä näin kyetä muodostamaan kokonaiskuvaa palvelujen toimivuudesta. Perheneuvolassa työskentelevät kertovat eroperheiden kanssa työskentelyyn tarvittavan erityisosaamisen puutteista, mutta toisaalta kokevat erovanhempien kanssa työskentelyn vaikeaksi ja voimavaroja vieväksi. Eroperheissä olevien lasten kanssa työskentely ja lapsen edun varmistaminen koetaan palkitsevaksi ja eniten oman osaamisen mukaiseksi. Erotyöskentelyn sisällöllinen epämääräisyys koetaan omassa työssä keinona vapaammin hyödyntää omia vahvuuksiaan, mutta asiakkaan näkökulmasta myös eriarvoisuutta ylläpitävänä. Yhteistyön puutteet muiden alueella eropalveluja tarjoavien tahojen kanssa ei ole jäsentynyttä, eikä palvelujärjestelmässä havaittujen puutteiden käsittelyyn ole varattu selkeää aikaa tai paikkaa. Perheneuvolan työntekijät kokevat yleisesti ottaen, että vastuu huolehtia työntekijöiden riittävästä osaamisesta ja koulutuksesta on esimiehellä. Myös erotyöskentelyssä käytettävien menetelmien, verkostoyhteistyön ja palvelukokonaisuuden kehittäminen nähdään organisaatiotasolle kuuluvana tehtävänä.

Sosiaali- ja terveydenhuollossa palvelujen laatu ja kustannustehokkuus kilpailevat keskenään. Kumpaakin näistä määrittää vahvasti tiedon hallintaan, työntekijöiden osaamiseen, palvelukokonaisuuksien hallintaan ja yhteistyökäytänteisiin liittyvät haasteet. Kaikki edellä mainitut ovat myös sekä asiakkaalle tarjottavan palvelun laatuun, mutta myös organisaation menestykseen vaikuttavia tekijöitä. Asiakslähtöisyys ja tuen tarpeiden kokonaisvaltainen huomioiminen vaatii myös työntekijän ammattietiikan mukaista vastuuta kiinnittää huomiota työssään esille tuleviin epäkohtiin ja pyrkiä varmistumaan siitä, että niihin puututaan. Kustannustehokkuus vaatii organisaatiolta kaukokatseisuutta panostaa työntekijöiden koulutukseen ja varmistaa esimiestasolla olevaa aikaa perehtyä palvelujärjestelmien toimivuuteen ja niiden kehittämiseen. Ruohonjuuritasolla tehtävän työn tuloksellisuutta pitäisi arvioida myös asiakkaita kuunnellen ja varmistua siitä, että kansallisella tasolla tehtyjä tutkimuksia, hankkeita ja projekteja sekä niiden tuloksina luotuja työskentelymalleja hyödynnetään paikallisesti.

Eropalvelujen hajanaisuuden mukanaan tuomat sovittelupalvelujen puutteet voidaan tulkita siten, että sen myötä useissa kunnissa rikotaan sekä avioliittolakia (1929/234) että sosiaalihuoltolakia (2014/1301). Avioliittolain mukaisen perheasioiden sovittelun järjestämisvastuu on kunnan sosiaalitoimella, mikä liittyy tutkimuksen tavoitteen vahvasti sosiaalityön kontekstiin pyrkien tuomaan esille perheasioiden sovitteluun kehitetyn mallin hyötyjä. Sovittelupalvelun ostaminen toisessa kunnassa sijaitsevalta ulkopuoliselta palveluntuottajalta aiheuttaa käytännössä sen, että osa tuen tarpeessa olevista jää vaille lakisääteistä palvelua, joko liian vähäisen ajallisen resurssin tai hankalan sijainnin takia.

Eroihin ja huoltajuskiiستoihin erikoistuneilla yksiköillä on tutkimusten mukaan voitu vaikuttaa eroperheille tarjottavien palvelujen saatavuuteen ja näin kyetty paremmin vastaamaan perheiden moninaisiin tuen tarpeisiin. Eroperheiden määrä kasvaa ja perheiden tarvitsema tuki moninaistuu. Jotta asiakkaiden määrää eropalveluita tarjoavassa yksikössä voitaisiin hallita, voisi alueellisesti perustettavaan yksikköön asiakkaaksi ohjautuminen tapahtua tiettyjen kriteerien mukaisesti. Usein eroperheiden tuen tarpeisiin kyetään vastaamaan peruspalveluissa, mutta tilanne muuttuu haastavaksi, mikäli tukea ei osata hakea tai tarjotusta tuesta kieltäytytään. Peruspalveluista kieltäytyminen olisi yksi asiakkuuden kriteereistä. Eropalveluyksikön osaamista voitaisiin hyödyntää myös lastensuojelun avohuollon asiakkuudessa olevien perheiden osalta niissä tilanteissa, joissa jatkuvat huoltoon tai tapaamisiin liittyvät oikeuskäsittelyt aiheuttavat lapselle kärsimystä. Määrällisesti kasvussa olevat lastensuojeluilmoitukset, jotka liittyvät vanhempien erotilanteeseen, voitaisiin myös käsitellä keskitetysti eropalveluiden yksikössä ja näin hyödyntää sosiaalityössä tunnistettua osaamista kokonaisuuksien hallinnassa ja ydinongelmien tunnistamisessa. Mikäli jo valmiiksi mallinnettu perheasioiden sovittelun prosessi olisi ennaltaehkäisevästi ja oikea-aikaisesti kaikkien erovanhempien saatavilla, lastensuojelunkin ylikuormitettu tilanne voisi helpottua.

LÄHTEET

- Aaltonen, A-K. (2014). *Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa*. Edita, Helsinki.
- Alho, S. (2020). Teoksessa Moilanen, J.; Annola, J. & Satka, M. (toim.). *Kasvatus- ja perheneuvolatyön käännekohtat*. Teoksessa Moilanen, J.; Annola, J. & Satka, M. (toim.). *Sosiaalityön käänneet* s.170–194. SoPhi 144. Jyväskylän yliopisto.
- Alppivuori, Kristiina (2017). *Eropalvelut ja lastenvalvojan työ. Mitä tutkimukset kertovat lastenvalvojan työstä sekä kehittämisen tarpeesta*. Viitattu 22.9 2020. <https://docplayer.fi/39454002-Eropalvelut-ja-lastenvalvojan-tyo-mita-tutkimukset-kertovat-eropalveluista-ja-lastenvalvojan-tyosta-seka-palvelujen-kehittamisen-tarpeesta.html>
- Antikainen, M. (2007). *Sosiaalityöntekijän asiantuntijuus lapsen huolto- ja tapaamissopimuspalvelussa*. Akateeminen väitöskirja. Kuopion yliopisto.
- Auvinen, M. (2002). *Huoltoriita ja sosiaalitoimi*. Teoksessa Litmala, M. (toim.) *Lapsen asema erossa*. Helsinki: WSOY LAKITIETO.
- Avoliittolaki (1929/ 234). Viitattu 22.9 2020:
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1929/19290234>
- Bergman-Pyykkönen, M. & Haavisto, V. & Karvinen-Niinikoski, S. (2020). *Perheasioiden sovittelun historia ja nykytila sosiaalihuollon osana*. Teoksessa Moilanen, J.; Annola, J. & Satka, M. (toim.). *Sosiaalityön käänneet* s.141–169. SoPhi 144. Jyväskylän yliopisto.
- Bildjuschkin, K. (2018) (toim.). *Eropalveluilla kohti sovinnallisuutta*. THL, työpaperi 40/2018.
- Buckley, H., Whelan, S., Carr, N. (2011). ”Like waking up in a Franz Kafka novel”; Service users' experiences of the child protection system when domestic violence and acrimonious separations are involved. *Children and Youth Services Review* 33, 26-133.
- Cashmore, J. A. & Parkinson, P. N. (2011). Reasons for disputes in high conflict families. *Journal of Family Studies* 17,186–203.
- Castrén, A-M., Forsberg, H. & Ritala-Koskinen, A. (2019). Harvinaisesta ja kielletystä tavanomaiseksi ja hyväksytyksi: muuttuva kulttuurinen ymmärrys av(i)oerosta suomalaisessa yhteiskunnassa. *Janus* vol. 27 (4) 2019 s. 344–361. Viitattu 10.9.2020: <https://journal.fi/janus/article/view/87977/47180>

- Chapman T., Chapman A. (2016). Forgiveness in Restorative Justice: Experienced but not heard? *Oxford Journal of Law and Religion* 5 (1), 135-152.
- Donner, M.B. (2006). Tearing the child apart. The contribution of narcissism, envy and perverse modes of thought to child custody wars. *Psychoanalytic psychology*, vol 23, No 3, 542–553.
- Dryden, W. Mytton, J. (1999). *Four approaches to counselling and psychotherapy*. London & New York: Routledge.
- Eerola, P. & Pirskanen, H. (2018). *Perhe ja tunteet*. Helsinki: Gaudeamus.
- Ervasti, K. (2004). Käräjäoikeuksien sovintomenettely, Empiirinen tutkimus sovinnon edistämistä riitaprosessissa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 207. Helsinki 2004.
- Ervasti K. & Nylund A. (2014). *Konfliktinratkaisu ja sovittelu*. Helsinki: Edita
- Fisher, B. (1993). *Jälleenrakennus, kun suhteesi päättyy. Kehityksen avaimet*, Jyväskylä.
- Gottberg, E. (2006). Huoltoriita ja lapsen asumiseen liittyvät kiireellisest ratkaisut. *Defensor legis* 87 (6), 955–970.
- Haavisto, V. (2018). Developing Family Mediation in Finland: The Change Process and Practical Outcomes. *Nordic Mediation Research* pp 41-66.
- Haavisto, V., Bergman-Pyykkönen, M. & Karvinen-Niinikoski, S. (2014). *Perheasioiden sovittelun uudet tuulet – Havaintoja, mallinnuksia ja arvioita FASPER-hankkeen pohjalta*. Suomen Sovittelufoorumi ry, Helsinki.
- Hallamaa, J.; Launis, V.; Lötjönen, S. & Sorvali, I. (2006) (toim.). *Etiikkaa ihmistieteille*. Hakapaino Oy. Helsinki.
- Hanén, T. (2017). *Yllätysten edessä. Kompleksisuusteoreettinen tulkinta yllättävien ja dynaamisten tilanteiden johtamisessa*. Maanpuolustuskorkeakoulu julkaisusarja 1: Tutkimuksia nro 11. Akateeminen väitöskirja.
- Hautanen, T. (2010). *Väkivalta ja huoltoriidat*. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Viitattu 10.9.2020:
<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/66642/978-951-44-8192-5.pdf?sequence=1>
- HE (164/2014). Viitattu 20.10.2020:
<https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2014/20140164>

- Heino, E. (2018). Yhteiskunnan jäsenyyden ehdot. Arjen kansalaisuuden rakentaminen ja peruspalvelukokemukset venäläistaustaisten perheiden kertomuksissa. Akateeminen väitös. Unigrafia. Helsinki.
- Henriksson, M. & Lönnqvist, J. (2014). Psykkiset kriisit, sopeutumishäiriöt ja stressireaktiot. Teoksessa Lönnqvist, J. & Henriksson, M. & Marttunen, M. & Partonen, T. (toim.) *Psykiatria*, 11. uudistettu painos. Helsinki: Duodecim, 350–377
- Hilli, U. (2018). Huoltoriidat lastensuojelutarpeen arviointiprosessissa: sosiaalityöntekijän näkökulma. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.
- Hirsjärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. (2004). Tutki ja kirjoita. Tammi 2004.
- Horsma, T. & Jauhiainen, E. (toim.) (2004). Sosiaalihuollon tehtävä- ja ammattirakenteen kehittämisprojekti. Loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 10/2004. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Hyvärinen, M. (2017). Haastattelun maailma. Teoksessa Matti Hyvärinen & Pirjo Nikander & Johanna Ruusuvuori (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 11–45.
- Häkkänen - Nyholm, H. (2010). Lapsen vieraannuttaminen toisesta vanhemmasta. *Duodecim*, katsaus 2010;126, s. 499-505.
- Hämäläinen, J. (2011). Kalliit erot. Selvitys huoltoriitojen kustannuksista. Lastensuojelun Keskusliitto Neuvokeskus.
- Inkilä, J. & Paavilainen, E. (2013). Etä-isien kokemuksia moniammatillisesta yhteistyöstä huoltoriidassa. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 50, 150–162.
- Isoherranen, K. (2006). Moniammatillinen yhteistyö. Helsinki: WSOY.
- Jallinoja, R. (2000). Perheen aika. Helsinki: Otava.
- Jevne, K. S. (2017). Negotiating client positions: parents with custodial disagreements talking about their experiences with child welfare workers. *Nordic Social Work Research*. Viitattu 17.9.2020:
https://www.researchgate.net/publication/316925471_Negotiating_client_positions_parents_with_custodial_disagreements_talking_about_their_experiences_with_child_welfare_workers

- Järvelä, C- & Valkama, U. (1994). Perheasioiden sovittelutyön sisällöllinen kehittäminen Tampereella, kehittämisprojekti 1991-1994. Teoksessa Taskinen, S. (toim.) ”En ole katkera, mutta kuitenkin...” Avioerosta selviytyminen ja perheasioiden sovittelu. Stakes. Raportteja 166. Jyväskylä. Gummerus kirjapaino. Sivut 143-155.
- Kalmijn M. & Monden C.W.S. (2006). Are the Negative Effects of Divorce on Well-Being Dependent on Marital Quality? *Journal of Marriage and Family* 68: 1197–1213.
- Karttunen, R. (2010). Äidin ja isän välissä. Lapsen kuulemisen psykologinen kehys huolto- ja tapaamisriidoissa. Tampereen yliopisto. Psykologian väitöskirja. Tampere University Press, Tampere.
- Kauppinen, N. (2013). Eronjälkeinen selviytyminen ja onnistunut yhteistyö eroperheiden tarinoissa. Lapsi- ja nuorisososiaalityön ammatillinen lisensiaatin tutkinto. SOSNET/Turun yliopisto.
- Kelly, J. B. (2000). Children’s Adjustment in Conflicted Marriage and Divorce: A Decade Review of Research. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 39(8), 963–973.
- Kiiski, J. (2011). Suomalainen avioero 2000- luvun alussa- Miksi avioliitto puretaan, miten ero koetaan ja miten siitä selviydytään? Akateeminen väitös. Itä-Suomen yliopisto. Kopijyvä Oy. Joensuu.
- Kiuru, K-E & Metteri, A. (2014). Miten lastensuojelun ja nuorisopsykiatrian välinen raja rakentuu palvelujärjestelmässä? Teoksessa Anneli Pohjola, Merja Laitinen & Seppänen Marjaana (toimi.) Rakenteellinen sosiaalityö. Kuopio: Unipress, 162–190.
- Koiso-Kanttila, H. (2009). Neuvo-projektin viisi kehittämisen vuotta. Teoksessa: Erossa neuvon keksii. Neuvo-projekti tukemassa eronneita vanhempia vuosina 2005 - 2009. Lastensuojelun keskusliitto / Neuvo-projekti.
- Kontula, O. (2009). Parisuhdeonnen avaimet ja esteet. Perhebarometri 2009. Väestöntutkimuslaitos – Katsauksia E 38/2009. Viitattu 16.9.2020: <https://docplayer.fi/351231-Parisuhdeonnen-avaimet-ja-esteet.html>
- Koskela, J. (2012). Avioero suomalaisen miehen kokemana. Ero ja erosta toipuminen prosessina. Akateeminen väitös. Itä- Suomen yliopisto. Kopijyvä, Kuopio 2012.

- Koskela, S. (2013). Tarkastelussa moniammatillinen yhteistyö ja sen edellytykset. Ohjauksen verkostot. Elinikäisen ohjauksen verkkolehti 28.03 2013. Viitattu 21.9.2020: <http://verkkolehdet.jamk.fi/elo/2013/03/28/tarkastelussamoniammatillinen-yhteistyö-ja-sen-edellytykset/>
- Knox, D. & Corte, U. (2007). ”Work It Out / See a Counselor”: Advice from Spouses in the Separation Process. – *Journal of Divorce & Remarriage* 48 (1/2). 79–90
- Koskela, J. (2012). Avioero suomalaisen miehen kokemana. Ero ja erosta toipuminen prosessina. Akateeminen väitös. Itä- Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta. Kuopio.
- Laaksonen M, Kääriäinen A, Penttilä M, Tapola- Haapala M, Sahala H, Kärki J & Jäppinen A. (2011). Asiakastyön dokumentointi sosiaalihuollossa. Opastusta asiakastiedon käyttöön ja kirjaamiseen. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen raportti.
- LAPE- loppuraportti (2019). LAPE-muutosohjelman arviointi. Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Linnanmäki, K. (2019). Lapsen etu huoltoriidan tuomioistuinsovittelussa: Lapsioikeutta, sovitteluteoriaa ja empiriaa yhdistävä tutkimus. Alma Talent: Helsinki.
- Lähteinen S., Raitakari S., Hänninen K., Kaittila A., Kekoni T., Krok S. & Skaffari P. (2017). Sosiaalityön koulutuksen tuottama osaaminen. SOSNET julkaisuja 7.
- Maakunta- ja sote- uudistus. (2018). Sote- uudistuksen tavoitteet. Viitattu 1.11 2020: <https://alueuudistus.fi/soteuudistus/tavoitteet>
- Maksimainen, J. (2010). Parisuhde ja ero. Sosiologinen analyysi terapeuttisesta ymmärryksestä. Väitös. Helsingin yliopisto. Sosiaalitieteiden laitos.
- Mattila-Aalto M., Bergman-Pyykkönen M., Haavisto V. & Karvinen-Niinikoski S. (2012). Konfliktiteoreettinen näkökulma eroihin ja palveluiden kehittämiseen. Teoksessa Juha Hämäläinen, Aino Kääriäinen & Pirjo Pölkki (toim.) *Challenges of Divorce, Interventions and Children. Eron haasteet, väliintulot ja lapset*. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto, 213–241. Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2010:3.
- Meriö- Mielonen, K. (2011). Perheasioiden sovittelu asiakkaiden näkökulmasta.

- Asiakkaiden odotusten ja niiden toteutumisen tarkastelua. Pro gradu tutkielma. Tampereen yliopisto. Viitattu 13.9 2020:
<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/82716/gradu05211.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Moring, A. (2013). Oudot perheet- normeja ja ihanteita 2000- luvun Suomessa. Akateeminen väitös. Helsingin yliopisto.
- Muhonen, R. & Puuska H. - M. (2014) (toim.). Tutkimuksen kansallinen tehtävä. Vastapaino. Tampere.
- Neuvo- projekti (2008). Lastensuojelun Keskusliiton Neuvo-projekti: Varhainen tuki eroperheille ehkäisee huoltoriitoja. Viitattu 20.10.2020:
<https://www.lskl.fi/teemat/ehkaiseva-tyo/lastensuojelun-keskusliiton-neuvo-projekti-varhainen-tuki-eroperheille-ehkaisee-huoltoriitoja/>
- Nielsen, L. (2017). Re-examining the Research on Parental Conflict, Coparenting and Custody Arrangements. *Psychology, Public and Law* 23 (2), 221–231.
- Nikupeteri, A. (2016). Vainottuna: eron jälkeisen vainon tunnistaminen ja uhrien kohtaaminen. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Nylund, A. (2018). A Dispute Systems Design Perspective on Norwegian Child Custody Mediation. *Nordic Mediation Research* pp 9-26.
- Oikeusministeriö (2012). Asiantuntija-avusteisen huoltoriitojen sovittelun laajentaminen. Mietintöjä ja lausuntoja 36/2012.
- Parkkisenniemi, L. (2017). Sovittelu perhe- ja lapsioikeudellisissa asioissa- kuinka lapsen etu toteutuu? *Helsinki Law Review* vol 11 Nro 1/2017. Viitattu 18.9.2020: <https://journal.fi/helsinkilawreview/article/view/HelLRev-2017-1-Parkkisenniemi>
- Pehrman T. (2011). Paremmiin puhumalla. Restoratiivinen sovittelu työyhteisössä. Väitöskirja. *Acta Universitatis Lapponiensis* 212. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Pelli, M. & Karvinen- Niinikoski, S. (2010). Perheasioiden sovittelu - riitelykulttuurista vastuulliseen osallisuuteen. Teoksessa Poikela, E. (toim.). *Sovittelu. Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan*. PS -kustannus.
- Perälä, M.-L. & Halme, N. & Kanste, O. (2013). Johtaminen, palvelut ja lapsiperheiden hyvinvointi. Teoksessa Jukka Reivinen & Leena Vähäkylä (toim.) *Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen*. Helsinki. Gaudeamus Oy. 121– 134.

- Pohjola, Anneli (2010). Asiakas sosiaalityön subjektina. Teoksessa Laitinen, M. & Pohjola, A. (toim.) Asiakkuus sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus, 19 – 74.
- Poijula, S. (2007). Lapsi ja kriisi. Selviytymisen tukeminen. Jyväskylä: Kirjapaja.
- Poikela, E. (toim.) (2010). Sovittelu. Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan. PS -kustannus.
- Pösö, T. (2010). Havaintoja suomalaisen lastensuojelun institutionaalista rajasta. *Janus* 18 (4) 324–336.
- Ranssi-Matikainen, H. (2012). Yhdessä sittenkin. Kokemukset erokriisistä, vertaistuesta ja muutoksesta parisuhteessa. Porvoo: Bookwell Oy.
- Riessman, C. (2002). Analysis of Personal Narratives. Teoksessa Jaber Gubrium & James Holstein (toim.) *Handbook of Interview Research: Context and Method*. Thousand Oaks: Sage Publications, 695–710.
- Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (2017). Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander & Johanna Ruusuvuori (toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere: Vastapaino, 46–86
- Ruusuvuori, J., Nikander, J., Hyvärinen, P. (2010). Haastattelun analyysi. Vastapaino.
- Råman, V. (2019). Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön rooli huoltajuuskiistoissa. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.
- Räisänen, A. (1998). Ammatillisen osaamisen arviointi. Teoksessa Anu Räisänen (toim.) *Hallitaanko ammatti. Pätevyyden määrittelyä arvioinnin perustaksi*. Helsinki: Opetushallitus, 9–21.
- Sakraida, T. J. (2008). Stress and Coping of Midlife Women in Divorce Transition. – *Western Journal of Nursing Research* 30 (7). 869–887
- Salo, S. (2007). Vanhempien parisuhdeongelmien yhteys lasten käyttäytymisongelmiin ja psyykkiseen oireiluun. Psykologian ammatillinen lisensiaatintutkimus. Jyväskylän yliopisto.
- Salo, S. (2011). Parisuhdeongelmat ja lasten psyykinen hyvinvointi: kaksi tutkimusnäkökulmaa. Akateeminen väitös. Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä 2011.
- Sandberg, S (2000). Lasten ja nuorten stressi. *2282 Stressi Duodecim* 2000; 116: 2282–2287.

- Sandberg, S. & Rutter, M. (2002). The Role of Acute Life Stresses. In M. Rutter & E. Taylor (Eds.), *Child and Adolescent Psychiatry*. 4th ed. Blackwell Publishing. 392–398.
- Shearer A. (2016). *Depth Psychology and the Psychology of Conflict*. Teoksessa Hopkins B. (toim.) *Restorative theory in practice. Insights into what works and why*. London: Jessica Kingsley Publishers, 77-89.
- Sinko, P. (2004). *Laki ja lastensuojelu. Juridisoituvat käytännöt sosiaalityön arjessa ja asiantuntijuuden määrittelyssä*. Lisensiaatintutkimus. Yhteiskuntapolitiikan laitos. Helsingin yliopisto. Viitattu 1.11 2020: <https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=47a414d8-4fbc-427b-8f33-5f68de7f52ab>
- Sipilä, A. (2011). *Sosiaalityön asiantuntijuuden ulottuvuudet - Tiedot, taidot ja etiikka työntekijöiden näkökulmasta kunnallisessa sosiaalityössä*. Väitöskirja. Itä- Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja kauppätieteiden tiedekunta.
- Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet (2017): *Arki, arvot ja etiikka*. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet Sosiaalialan ammattijärjestö Talentia Ry. Ammattieettinen lautakunta. Helsinki: Talentia.
- Sosiaalihuoltolaki (2014/1301). Viitattu 22.9 2020: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>
- STM (2019). *Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma*. Viitattu 22.9 2020: <https://stm.fi/hankkeet/lapsi-ja-perhepalvelut>
- Syväjärvi, A. & Pietiläinen, V. (2016). *Inhimillinen ja tehokas sosiaali- ja terveysjohtaminen*. Tampere University Press.
- Säisänen E. (2019). *Käytäntötutkimus. Asiakkaiden näkökulma Vihdin ja Karkkilan alueen eropalveluihin*. Lapsi- ja perhepalvelujen sosiaalityön maisteriopinnot. Helsingin yliopisto.
- Taimi, M. (2015). *Erovanhempien kokemuksia perhetapaamistoiminnasta*. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.
- Taskinen, S. (2001). *Lapsen etu erotilanteissa*. Stakes. Oppaita 46. Saarijärvi: Gummerus.
- TENK (2009). *Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakoarvioinnin järjestämiseksi*. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta.

- THL (2017). Erotilanteen palveluilla kohti sovinnollisuutta. Viitattu 22.9 2020:
<https://thl.fi/documents/605877/3375830/Katriina+Bildjuschkin.pdf/350ba24f-eecf-4ed7-a758-e6b6c32baed4>
- Toivonen, V-M. (2017). Lapsen oikeudet ja oikeusturva. Lastensuojeluasiat hallintotuomioistuimissa. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Alma Talent. Helsinki.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2009). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Vakkuri, A. (1997). Tiimityön käytännön opas. Helsinki: Infoviestintä. Helsinki: Hakapaino.
- Vierula, T. (2017). Lastensuojelun asiakirjat vanhempien näkökulmasta. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Viitattu 21.9.2020:
<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/102260/978-952-03-0565-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Virtanen, P., Smedberg, J., Nykänen P. & Stenvall J. (2017). Palvelu- ja asiakastietojärjestelmien integraation vaikutukset sosiaali- ja terveyspalveluissa –selvitys. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2/2017
- Väyrynen, K. (2008). Lapsen tuska huoltoriidassa; elämää vanhempien välissä. Psykologian ammatillinen lisensiaatintutkimus. Jyväskylän yliopisto.
- Yhdenvertaisuuslaki (2014/1325). Viitattu 20.10.2020:
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325>
- YK (1989). Yleissopimus lapsen oikeuksista. Viitattu 20.10.2020:
<https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>
- Yliruka, L., Vartio, R., Pasanen, K. & Petrelius, P. (2018). Monimutkaiset ja erityistä osaamista edellyttävät asiakastilanteet sosiaalityössä. Valtakunnallisen kyselyn tuloksia. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpäperi 16/2018. 75 sivua. Helsinki. Viitattu 18.9.2020:
<http://www.julkari.fi/handle/10024/136378>

LIITTEET

Liite 1. Haastattelukysymykset

1. Mikä on koulutuksesi?
2. Onko sinulla jotakin koulutusta erityisesti eroperheille tarjottavien palveluiden toteuttamiseksi?
3. Kuinka kauan olet työskennellyt eroperheiden kanssa?
4. Miten perhesovittelu on järjestetty kunnassa, jossa työskentelet? Mitä perhesovittelu konkreettisesti sisältää ja miten sitä toteutetaan/miten sinä sitä toteutat?
5. Minkälaiset tilanteet koet erityisen haastaviksi työssäsi eroperheiden kanssa?
6. Minkälaisen osaamisen koet erityisen tärkeäksi työssäsi? Minkälaista osaamista sinulla on? Minkälaista osaamista mahdollisesti tarvitsisit lisää?
7. Minkälaisissa tilanteissa koet onnistuneesi eroperheiden kanssa työskennellessä? Minkälaiset tekijät ovat edesauttaneet näitä onnistumisia?
8. Onko eroperheille mielestäsi tarjolla riittävästi palveluja? Miten kehittäisit perhesovittelua? Miten kehittäisit perheille tarjottavia eropalveluita? Miten perheneuvola osallistuu em. palveluiden kehittämiseen?
9. Mitä haluat sanoa erotilanteista tai eroperheille tarjolla olevista palveluista yleisesti?

Liite 2. Tutkimusesite

Tutkimuksen nimi: Perheneuvolan työntekijöiden kokemukset perhesovittelun käytänteistä

Tutkimuksen tarkoitus: Teitä pyydetään osallistumaan tutkimukseen, jonka tarkoituksena on saada tietoa perheneuvolan työntekijöiden kokemuksista eroperheille tarjottavien perhesovittelun tai siihen rinnastettavien palvelujen käytänteistä.

Tutkimuksen kulku: Maisterintutkielmaan liittyvän haastatteluaineiston keruu tapahtuu perheneuvolantyöntekijöitä haastatteleamalla 30.4-1.6 2020 välisenä aikana. Haastattelussa edetään ennalta laaditun teemahaastattelurungon mukaisesti. Haastattelun kesto on noin tunti.

Luottamuksellisuus, tietojen käsittely ja säilyttäminen: Tutkimus ei lähtökohtaisesti sisällä henkilötietojen keräämistä, eikä sitä tutkimuksen aikana muodostu. Aineistosta poistetaan mahdolliset tunnistetiedot aineiston litterointivaiheessa. Kerätty ja myöhemmässä vaiheessa litteroitu sähköinen haastatteluaineisto säilytetään tutkimuksen ajan salasanan takana ja kirjallinen aineisto lukitussa kaapissa. Kerätty sähköinen ja kirjallinen aineisto hävitetään asianmukaisesti maisterintutkielman valmistumisen jälkeen.

Jos osallistumisenne tutkimukseen jostain syystä keskeytyy, keskeyttämiseen mennessä kerättyjä tietoja käytetään osana tutkimusaineistoa.

Vapaaehtoisuus: Osallistuminen tähän tutkimukseen on täysin vapaaehtoista. Voitte kieltäytyä osallistumasta tai peruuttaa suostumuksenne syytä ilmoittamatta milloin tahansa.

Tutkijoiden yhteystiedot:

Tutkijana toimii:

Helsingin yliopiston sosiaalitieteiden opiskelija Eija Säisänen puh. 044 3536788/
eija.saisanen@karviainen.fi

Tutkimuksen ohjaajana toimii:

Eveliina Heino

Valtiotieteiden tohtori, yliopistonlehtori

eveliina.heino@helsinki.fi

Liite 3. Suostumuslomake

SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN OSALLISTUMISESTA

Perheneuvolan työntekijöiden kokemukset perhesovittelun käytänteistä

Minua (haastateltavan nimi) _____ on pyydetty osallistumaan tutkimukseen, jonka tarkoituksena on saada tietoa perheneuvolan työntekijöiden kokemuksista eroperheille tarjottavien perhesovittelun tai siihen rinnastettavien palvelujen käytänteistä.

Olen lukenut ja ymmärtänyt saamani kirjallisen tutkimustiedotteen. Tiedotteesta olen saanut riittävän selvityksen tutkimuksesta. Tiedotteen sisältö on kerrottu minulle myös suullisesti, minulla on ollut mahdollisuus esittää kysymyksiä ja olen saanut riittävän vastauksen kaikkiin tutkimusta koskeviin kysymyksiini.

Minulla on ollut riittävästi aikaa harkita osallistumistani tutkimukseen. Minua ei ole painostettu eikä houkuteltu osallistumaan tutkimukseen.

Ymmärrän, että tietojani käsitellään luottamuksellisesti eikä niitä luovuteta sivullisille.

Ymmärrän, että osallistumiseni on vapaaehtoista ja että voin peruuttaa tämän suostumukseni koska tahansa syytä ilmoittamatta. Olen tietoinen siitä, että mikäli keskeytän tutkimuksen tai peruutan suostumukseni, minusta keskeyttämiseen ja suostumukseni peruuttamiseen mennessä kerättyjä tietoja voidaan käyttää osana tutkimusaineistoa.

Allekirjoituksellani vahvistan osallistumiseni tähän tutkimukseen ja suostun vapaaehtoisesti tutkimukseen.

Päivämäärä

Allekirjoitus ja nimeselvennys